

Reivindikacija u rimskom pravu s osvrtom na suvremeno hrvatsko uređenje

Ninić, Matija

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:786280>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Katedra za rimsko pravo

Matija Ninić

**REIVINDIKACIJA U RIMSKOM PRAVU S OSVRTOM NA SUVREMENO
HRVATSKO UREĐENJE**

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Henrik-Riko Held

Zagreb, 2022.

Izjava o izvornosti

Ja, Matija Ninić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Matija Ninić

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. KONCEPCIJA VINDIKACIJSKE ZAŠTITE U RIMSKOJ PRAVNOJ POVIJESTI	3
3. <i>REI VINDICATIO</i> U RIMSKOM PRAVU	4
3.1. AKTIVNA I PASIVNA LEGITIMACIJA	5
3.2. PREDMET DOKAZIVANJA	7
3.2.1. Dokazivanje prava vlasništva	7
3.2.2. Dokazivanje tuženikova posjeda	10
3.2.3. Dokazivanje identiteta stvari	11
3.2.4. Presuda	12
3.3. FORMULA <i>REI VINDICATIO</i>	13
3.3.1. Sadržaj tužbenog zahtjeva	13
3.3.2. Opseg restitucije	15
3.3.3. Restitucija koristi od stvari	15
3.3.4. Naknada štete zbog pogoršanja ili propasti stvari	16
3.3.5. Protuzahjevni tuženika	17
4. PRAVA VLASNIČKA TUŽBA U HRVATSKOM PRAVU	19
4.1. AKTIVNA LEGITIMACIJA	20
4.2. PASIVNA LEGITIMACIJA	22
4.2.1. Usporedba aktivne i pasivne legitimacije za <i>rei vindicatio</i> u rimskom pravu s osvrtom na suvremeno hrvatsko uređenje	23
4.3. PREDMET DOKAZIVANJA	25

4.3.1.	Dokazivanje prava vlasništva.....	25
4.3.2.	Dokazivanje tuženikova posjeda.....	27
4.3.3.	Dokazivanje identiteta stvari.....	27
4.3.4.	Usporedba predmeta dokazivanja kod <i>rei vindicatio</i> u rimskom pravu s osvrtom na suvremeno hrvatsko uređenje.....	28
4.4.	TUŽBENI ZAHTEJ.....	29
4.4.1.	Usporedba tužbenog zahtjeva kod <i>rei vindicatio</i> u rimskom pravu s osvrtom na suvremeno hrvatsko uređenje	30
4.5.	PRIGOVORI TUŽENIKA	31
4.5.1.	Prigovori poštenog posjednika	31
4.5.2.	Prigovori nepoštenog posjednika	33
4.6.	PROTUZAHTJEVI TUŽENIKA	33
4.6.1.	Nužni troškovi.....	34
4.6.2.	Korisni troškovi.....	34
4.6.3.	Luksuzni troškovi.....	35
4.6.4.	Usporedba prigovora i protuzahjteva tuženika kod <i>rei vindicatio</i> u rimskom pravu s osvrtom na suvremeno hrvatsko uređenje.....	35
5.	PRESUDA	37
6.	ZAKLJUČAK.....	37
7.	LITERATURA	39

1. UVOD

Pravo vlasništva najvažnije je stvarno pravo, ali također i jedan od najvažnijih pravnih instituta u svakom pravnom poretku.¹ Pravo vlasništva je u rimskom pravu predstavljalo potpunu i isključivu pravnu vlast na tjelesnoj stvari² iz čega je slijedilo da vlasnik može raspolagati sa stvari po svojoj volji i da može svakog trećeg isključiti od raspolaganja.³ U rimskom pravu bio je jasno uređen način zaštite vlasnika. Rimsko pravo pružalo je vlasniku različite tužbe i procesna sredstva za zaštitu njegovih prava protiv različitih povreda⁴ jer je zaštita prava vlasništva bitan dio tog prava. Najvažnija tužba za zaštitu vlasništva bila je upravo *rei vindicatio*, stvarnopravna tužba za zaštitu kviritskog vlasništva u klasičnom rimskom pravu.⁵ Uz nju, u rimskom pravu razvile su se i *actio negatoria*,⁶ *actio Publiciana*,⁷ *vindicatio servitutis*, *vindicatio pignoris*. Prve tri navedene tužbe odnosile su se na vlasništvo, *actio negatoria* kao vlasnička tužba za prestanak uznemiravanja, a *rei vindicatio* te *actio Publiciana* kao vlasničke tužbe predstavljale su, a ostale su i danas, tužbe za povrat stvari. *Vindicatio servitutis*, kasnije nazvana *actio confessoria*, odnosila se na služnost, a *vindicatio pignoris* na založno pravo.⁸ Kako bi se istaknuo doseg iscrpnosti rimskog pravnog uređenja, ovdje se mogu navesti i sredstva pravne zaštite u slučaju zaštite zemljišnog vlasništva u susjedovnim odnosima. Naime, osoba je na raspolaganju imala *actio finium regundorum*, *cautio damni infecti*, *operis novi nuntiatio*, *actio aquae pluviae arcendae* te *interdictum quod vi aut clam*.⁹

¹ Horvat, M., *Rimsko pravo*, Zagreb, 2008., str. 183.

² *Ibid.*

³ Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 184.

⁴ Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 215.

⁵ Petrak, M., *Rei vindicatio u klasičnom rimskom pravu*, u: Kačer, H., Momčinović, H., Žuvela, M., (ur.), *Liber amicorum in honorem Jadranko Crnić (1928.-2008.)*, Novi Informator, Zagreb, 2009., str. 365-384, str. 365.

⁶ *Actio negatoria* – vlasnička tužba za prestanak uznemiravanja. Ova tužba služila je kviritskom vlasniku protiv svakog onoga koji si na tuđoj stvari prisvaja neko pravo ili na drugi način smeta vlasnika (npr., tuženi si svojata pravo služnosti preko tuđeg zemljišta). Vlasnik je morao dokazati svoje pravo vlasništva i njegovu povredu, a nije morao dokazivati da protivnikovo pravo ne postoji, Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 218.

⁷ *Actio Publiciana* – pretorska tužba služila je zaštitu uzukapijenta koji još nije stekao kviritsko vlasništvo na određenoj stvari. Kako bi takvom uzukapijentu bila pružena pravna zaštita u slučaju gubitka posjeda stvari, u njegovu je korist ustanovljena fikcija da je već postao kviritski vlasnik određene stvari, pa je stoga *actio Publiciana* imala obilježje fikticijske tužbe, odnosno tužbe utemeljene na određenoj fikciji, Petrak, M., *Actio Publiciana u klasičnom rimskom pravu*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 62, br. 5-6, 2012, str. 28.

⁸ Petrak, M., *Koncepcija generalne vindikacijske tužbe u rimskoj pravnoj tradiciji i de lege ferenda*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 63, br. 5-6, 2013., str. 1038-1061, str. 1039.

⁹ Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 220 sq.

U suvremenom hrvatskom pravu postoji zakonska definicija prava vlasništva koja glasi: „Pravo vlasništva je stvarno pravo na određenoj stvari koje ovlašćuje svoga nositelja da s tim stvarima i koristima od nje čini što ga je volja te da svakog trećeg isključi, ako to nije protivno tuđim pravima ni zakonskim ograničenjima“.¹⁰ Iz navedenog, pod pojmom prava vlasništva možemo podrazumijevati skup pravnih normi koje uređuju društvene odnose u kojima osobama pripadaju stvari, ali isto tako taj pojam se upotrebljava kada se govori o subjektivnom pravu vlasništva, odnosno o pravu koje pripada pojedincu u pogledu neke stvari. Osim subjektivnog prava vlasništva i pravne ustanove vlasništva, pojam vlasništva vrlo često se koristi i za označavanje objekta ili predmeta prava vlasništva.¹¹ Sama zaštita prava vlasništva može se ostvarivati u postupcima pred svim državnim sudovima, pred Ustavnim sudom Republike Hrvatske, pred upravnim i drugim tijelima javne vlasti. Nadležna tijela o toj zaštiti odlučuju u zakonom predviđenim postupcima.¹² Nepovredivost prava vlasništva utkana je u Ustav Republike Hrvatske kao jedna od trinaest najviših vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske.¹³ Ovisno o vrsti povrede prava vlasništva, vlasnik, ali i predmnijevani vlasnik, može prema ZVDSP-u kao sredstva zaštite svog prava vlasništva koristiti pravu vlasničku tužbu za povrat stvari, vlasničku tužbu za prestanak uznemiravanja, tužbu predmnijevanog vlasnika za prestanak uznemiravanja, tužbu predmnijevanog vlasnika za povrat stvari. Sve navedene tužbe su petitorne tužbe i o njima sud odlučuje u parničnom postupku.¹⁴

Kako je zaštita vlasništva jedno od važnijih aspekata prava vlasništva, a *rei vindicatio*, nekad u rimskoj pravnoj povijesti, a sad kao prava vlasnička tužba u suvremenom hrvatskom pravu, izuzetno važna tužba, u nastavku rada detaljnije će se izložiti o navedenoj tužbi.

¹⁰ Čl. 30. st. 1. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, Narodne novine, br. 91/1996, 68/1998, 137/1999, 22/2000, 73/2000, 129/2000, 114/2001, 79/2006, 141/2006, 146/2008, 38/2009, 153/2009, 143/2012, 152/2014, 81/2015, 94/2017 (dalje: ZVDSP).

¹¹ Jug, J., *Tužbe za zaštitu prava vlasništva*, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse, Godišnjak 19, Organizator, Zagreb, 2012., str. 35–66, str. 36.

¹² Brežanski, J., *Zaštita prava vlasništva*, Zbornik pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 24, 2002., str. 1.

¹³ Čl. 3. Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/1990, 135/1997, 08/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010, 05/2014.

¹⁴ Brežanski, J., *op. cit.* u bilj. 12, str. 14.

2. KONCEPCIJA VINDIKACIJSKE ZAŠTITE U RIMSKOJ PRAVNOJ POVIJESTI

Prije upuštanja u problematiku tužbe *rei vindicatio*, tj. prave vlasničke tužbe, izložit će se sam koncept vindikacijske zaštite uopće. Kada se govori o vindikacijskoj zaštiti stvarnih prava svaki pravnik obrazovan u okrilju rimske pravne tradicije prije svega ima na umu upravo reivindikaciju ili “pravu vlasničku tužbu”, no u suvremenom stvarnom pravu, međutim, pojam vindikacijske zaštite ipak ima širi smisao i nije ograničen isključivo na vlasničke tužbe za povrat stvari.¹⁵ To jasno iščitavamo npr. iz čl. 328. ZVDSP-a: „Založni vjerovnik ovlašten je svakome, pa i vlasniku založene stvari, postavljati sve zahtjeve potrebne radi zaštite svojeg prava na zalogu, a osobito ima pravo zahtijevati od onoga koji bespravno posjeduje založenu stvar da mu je preda u posjed; na to se na odgovarajući način primjenjuju pravila za vlasnika, odnosno predmnjevanog vlasnika koji štite svoje pravo vlasništva“. ZVDSP u citiranom stavku propisuje da se glede te tužbe imaju na odgovarajući način primijeniti pravila koja se odnose na “pravu vlasničku tužbu” ili “vlasničku tužbu predmnjevanoga vlasnika”. Drugim riječima, ZVDSP određuje da je *vindicatio pignoris* analogna vlasničkim tužbama za povrat stvari, reivindikaciji i publicijanskoj tužbi.¹⁶

I u suvremenom kontekstu postoji kontinuitet uporabe klasične nomenklature glede vindikacijske zaštite. Tako se i u suvremenoj građanskopravnoj teoriji i praksi često koriste klasični rimski nazivi poput npr. *rei vindicatio*, *actio Publiciana*, i dr. No, dok je u klasičnom rimskom pravu vrijedilo načelo “tko može podići određenu vindikaciju, taj ima i odnosno stvarno pravo (sustav akcija)“, tome nasuprot, od postklasičnog rimskog prava pa sve do današnjeg građanskog prava, vrijedi načelo „tko ima određeno stvarno pravo, taj može podići i odnosnu vindikaciju (sustav subjektivnih prava)“. ¹⁷ Međutim, kako se može vidjeti na temelju navedenog, sve do danas postoje zasebne i međusobno različite vindikacijske tužbe kao tipizirani zahtjevi za zaštitu stvarnih prava.

¹⁵ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 8, str. 1049.

¹⁶ *Id.*, str. 1050.

¹⁷ *Id.*, str. 1041.

3. REI VINDICATIO U RIMSKOM PRAVU

Rei vindicatio vrlo je stara tužba koja se nalazila već i u Zakoniku XII ploča. Ime je dobila po aktu kojim je započinjao spor oko vlasništva u *legis actio sacramento in rem*, koji se zvao *vindicatio*.¹⁸ Ona se zadržala kao osnovna tužba za zaštitu vlasništva sve do Justinijana, a posredovanjem njegove kodifikacije se i danas isti termin upotrebljava za oznaku tužbe kojom se pokreće spor oko vlasništva. To je bila tužba kviritiskog vlasnika neposjednika protiv neovlaštenog posjednika neovlasnika. Tužitelj je s jedne strane njome tražio utvrđenje svoga prava vlasništva na spornoj stvari, dok je s druge strane njome zahtijevao od tuženika restituciju sporne stvari.¹⁹ Njome se štitilo isključivo kviritisko vlasništvo (*dominium ex iure Quiritium*)²⁰ kao najstarija vrsta rimskog prava vlasništva.²¹ Za stjecanje kviritiskog vlasništva bile su potrebne tri pretpostavke. Naime, stjecatelj je prvo trebao biti rimski građanin odnosno osoba s *ius commercii*.²² Drugo, objekt vlasništva bile su sve pokretne stvari *in commercio*, a od nekretnina zemljišta u Italiji, ali i zemljišta izvan Italije kojima je car podijelio *ius Italicum*. I naposljetku, kao treća pretpostavka jest način stjecanja kviritiskog vlasništva koji se odvijao na jasno propisan način. Kod *res Mancipi* tražio se formalistički način stjecanja civilnog prava, a za *res nec Mancipi* bio je dovoljan i neformalni akt stjecanja po *ius gentium*, kao što je *traditio*.²³ *Rei vindicatio* petitorna je tužba jer se njome pozivom na pravo vlasništva tražio povratak posjeda stvari.²⁴

¹⁸ Stojčević, D., *Rimsko privatno pravo*, Petnaesto izdanje, Beograd, 1988., str. 163.

¹⁹ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 5, str. 366.

²⁰ Kviritsko vlasništvo – rimsko civilno vlasništvo, prema starom pravu, koji su mogli stjecati samo rimski građani na određenim stvarima i na određen način, Vidaković Mukić, M., *Opći pravni rječnik*, II izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2015., str. 563.

²¹ Starije rimsko pravo kao i Justinijanovo pravo, imalo je jedinstven tip vlasništva. Klasično rimsko pravo osim vlasništva u pravom smislu, poznavalo je i neke nove tipove vlasti na stvari koje su po svom sadržaju i funkciji odgovarali pojmu vlasništva, a nisu se smatrali vlasništvom u pravom smislu. Tipovi vlasništva bili su kviritisko vlasništvo, pretorsko vlasništvo, provincijalno vlasništvo te peregrinsko vlasništvo, Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 186 sqq.

²² *Commercium* ili *ius commercii* su imali Latini, a od peregrina samo oni kojima je to pravo bilo posebno dodijeljeno, npr. ugovorom, *Ibid.*

²³ *Ibid.*

²⁴ Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 215.

3.1. AKTIVNA I PASIVNA LEGITIMACIJA

Procesnopravni izrazi „aktivna legitimacija“ (*legitimitio ad causam activa*) i „pasivna legitimacija“ (*legitimitio ad causam passiva*) nisu nastali u antičkom rimskom pravu, već mnogo kasnije u doktrini općeg prava (*ius commune*).²⁵

Aktivno legitimirana osoba za reivindikaciju u klasičnom rimskom pravu bio je kviritiski vlasnik određene stvari. Budući da je navedenom tužbom tužitelj zahtijevao povrat stvari koja se nalazi u tuženikovom posjedu, može se zaključiti da je aktivno legitimiran za reivindikaciju bio isključivo kviritiski vlasnik neposjednik.²⁶ Doduše, u Justinijanovim Institucijama navodi se „*unus casus*“ u kojem bi i vlasnik posjednik mogao podići reivindikaciju. U modernoj romanistici, međutim, nije se dospjelo do spoznaje o kakvom je točno slučaju riječ, pa zato treba ostati pri tvrdnji da je jedino vlasnik neposjednik imao aktivnu legitimaciju.²⁷

Tko može biti pasivno legitimirana osoba, mijenjalo se tijekom klasičnog razdoblja. Prema starijem shvaćanju, pasivno legitimiran mogao je biti jedino posjednik koji uživa indirektnu zaštitu. Ulpijanov tekst u Digestama pokazuje kako je navedeno shvaćanje posebice zastupao ranoklasični pravnik Pegaz.²⁸ No, na temelju Ulpijanovog komentara Pegazovog mišljenja,²⁹ u kasnoklasičnom razdoblju prevladalo je shvaćanje da pasivno legitimiran za reivindikaciju može biti svaki posjednik, ali i svaki detentor koji ima faktičnu vlast na spornoj stvari u trenutku litiskontestacije. *Litis contestatio* bila je konačni akt prvog dijela rimskog legisakcijskog i formularnog postupka vođenog pred pravosudnim magistratom (*in iure*) kojim se nakon imenovanja suca utvrđuju pretpostavke spora i spor ustupa sucu da utvrdi činjenice i donese presudu.³⁰ Najvažniji pravni učinak tog akta bila je procesna konsumpcija, tj. nemogućnost da se o istom spornom predmetu ponovno pokrene sudski spor (*ne bis ne idem*).³¹ Drugi važni učinak litikontestacije bila je novacija (*novatio necessaria*).³² Njome se prvotni vjerovnikov zahtjev na *dare* tj. *dare facere oportere* ukidao po

²⁵ Petrak, M., *Izvorna struktura i funkcija vindikacije u rimskom pravu*, Doktorska disertacija, Zagreb, 2003., Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 130.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ *Ibid.*

²⁸ D. 6.1.9. (Ulp. 16 ad ed.).

²⁹ „*Puto autem ab omnibus, qui tenent et habent restituendi facultatem, peti posse*“ – „Ja, međutim mislim da se (vlasničkom tužbom) stvar može potraživati od svih onih koji drže stvar i imaju mogućnost da je vrate“, prijevod cit. prema: Romac, A., *Izvori rimskog prava*, Zagreb, 1973., str. 272.

³⁰ Romac, A., *Rječnik rimskog prava*, Zagreb, 2018., str. 203.

³¹ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 25, str. 133.

³² Puhan, I. *Rimsko pravo*, Treće, neizmijenjeno izdanje, Beograd, 1972., str. 422.

litiskontestaciji i pretvarao u procesnu obvezu *condemnari oportere* (čekanje presude), a presudom se gasila i ova obveza te se pretvarala u obvezu na *iudicatum facere oportere*. Litiskontestacija u ekstraordinarnom postupku nije dovođila ni do konsumpcije niti do novacije. Također, nije bilo straha da će doći do povećanja presude zbog obijesnog parničenja ni do *plus petitio* kako je to bilo u vrijeme formularnog postupka. Bitan učinak litiskontestacije u ekstraordinarnom postupku bilo je i pretvaranje nenasljednih tužbi u trajne i nasljedne tužbe, kao i to da je sudac bio obvezan presudom usvojiti tužbeni zahtjev na visinu vrijednosti predmeta spora koja je bila u trenutku početka spora.³³

Da nije sve u navedenom uređenju jednostavno jasno dokazuju i dvije iznimke od pravila da je za reivindikaciju pasivno legitimirana osoba koja u trenutku litiskontestacije ima faktičnu vlast na spornoj stvari.³⁴ Prva iznimka odnosi se na osobu koja se doložno upušta u parnicu kao da posjeduje spornu stvar, a zapravo nije njezin posjednik i to najčešće s ciljem omogućavanja pravom posjedniku da za vrijeme trajanja spora stekne pravo vlasništva na temelju dospelosti.³⁵ To jasno pokazuje poznati Celzov tekst³⁶ u Digestama: „*Qui se liti optulit cum rem non possideret, condemnatur, nisi si evindentissimis probationibus possit possidere*“, iz kojeg se iščitava da je vlasnik mogao voditi reivindikacijski spor i protiv takvog fiktivnog posjednika (*fictus possessor*). Druga iznimka odnosila se na tuženika koji je prije litiskontestacije doložno napustio posjed sporne stvari kako bi na taj način pokušao izbjeći nadolazeću parnicu. Bez obzira na napuštanje posjeda, navedena bi osoba i dalje morala ostati u položaju pasivno legitimirane osobe i u ovom slučaju tuženik bi isto bio *fictus possessor*.³⁷ Ovo shvaćanje jasno je izraženo u jednom fragmentu kasnoklasika Paula: „*Sed et is, qui ante litem contestatam dolo desit rem possidere, tenetur in rem actione*“. ³⁸

³³ *Id.*, str. 438.

³⁴ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 25, str. 133.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ D. 5.3.45 (Cels. 4 dig.): „Tko se upustio u parnicu, premda stvar ne posjeduje, treba da bude osuđen ako ne može najočitijim dokazima dokazati da je od početka parnice tužilac znao da on nije posjednik, jer se u tom slučaju (tužilac) ne može smatrati prevarenim“, prijevod cit. prema: Romac, A., *op. cit.* u bilj. 29, str. 247.

³⁷ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 25, str. 134.

³⁸ D. 6.1.27.3. (Paul. 21 ad ed.): „Ali i onaj koji je prije litiskontestacije doložno napustio posjed stvari, odgovara po tužbi in rem“, prijevod cit. prema: Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 25, str. 134.

3.2. PREDMET DOKAZIVANJA

Nakon analize aktivne i pasivne legitimacije u reivindikacijskoj parnici, može se prijeći na problematiku predmeta dokazivanja. Tužitelj je da bi uspio u reivindikacijskoj parnici morao dokazati sljedeće: 1) svoje pravo vlasništva na spornoj stvari, 2) tuženikov posjed te stvari te 3) identitet stvari.³⁹ Prema tome, teret dokazivanja ležao je na strani tužitelja, sukladno pravilu *ei incumbit probatio, qui dicit, non qui negat* ili skraćeno *actori incumbit probatio*,⁴⁰ tj. da tužitelj mora dokazati istinitost svojih tvrdnji na kojima zasniva tužbeni zahtjev. Izreka je nastala na temelju konstitucije careva Dioklecijana i Maksimijana, a navedeno načelo preuzeto je i u suvremeno građansko procesno pravo.⁴¹ Zbog težine dokaznog postupka u *rei vindicatio*, kviritski vlasnici često su upotrebljavali *actio Publiciana* jer je ova tužba bila zasnovana na fikciji da je vrijeme dospelosti prošlo.⁴²

3.2.1. Dokazivanje prava vlasništva

U najstarijem legisakcijskom sudskom postupku *rei vindicatio* se ostvarivala legisakcijom *sacramento in rem* gdje su obje strane morale postaviti svoju tvrdnju o vlasništvu stvari i dokazivati ga.⁴³ Legisakcija *sacramento in rem* služila je za zaštitu stvarnih i ostalih apsolutnih prava. Podizanjem ove tužbe predmet spora ili neki njegov simbol morali su se staviti pred magistrata.⁴⁴ Tužitelj je pred magistratom bio obavezan staviti štap na predmet spora i izgovarati svečane riječi (u slučaju roba kao predmeta spora): „*Hunc ego hominem ex Quiritium meum esse aio secundum suam causam: sicut dixi ecce tibi vindicatum imposui*“ („Tvrdim da je ovaj čovjek, ili neka druga stvar, moj po propisima kviritskog prava i po načinu na koji sam je dobio: kao što rekoh, eto ga i prisvajam“). I ova svečana izjava dobila je

³⁹ Petrak, M., *Predmet dokazivanja (Thema probandi) u reivindikacijskim parnicama u klasičnom rimskom pravu i suvremenim europskim stvarnopravnim sustavima*, u: Gliha, I., et. al. (ur.), *Liber amicorum Nikola Gavella- Građansko pravo u razvoju: zbornik radova u čast 70. rođendana profesora emiritusa Nikole Gavella*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2007., str. 805-845, str. 809.

⁴⁰ D. 22.3.2. (Paul. 69 ad ed.)

⁴¹ Petrak, M., *Traditio Iuridica*, vol. I., *Regulae Iuris*, Zagreb, 2010., str. 20.

⁴² V. *infra*, fusnota 59

⁴³ Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 215.

⁴⁴ Puhan, I., *op. cit.* u bil. 32, str. 409.

naziv *vindicatio*.⁴⁵ Na vindikaciju tužitelja, tuženik koji nije priznavao pravo tužitelja, morao je suprotstaviti svoju kontravindikaciju potpuno jednakog sadržaja.⁴⁶ Iz ovoga je vidljivo da tuženi, uz to što je morao osporiti tužiteljevo vlasništvo, morao je i tvrditi da je sam vlasnik. Magistrat je *ex tribunali* promatrao radnje vindikacije i kontravindikacije te ako su obje bilo ispravno poduzete, zapovijedao je riječima: „*Mittite ambo hominem*“ („Obojica pustite čovjeka“).⁴⁷ Tako je završavao ovaj simbolični postupak.

U novijem formularnom postupku stvar je bila jednostavnija jer tužitelj pri iznošenju svog tužbenog zahtjeva nije morao upotrebljavati svečane riječi niti ostale svečane postupke već je njegovo iznošenje imalo za cilj upoznavanje tuženoga sa tužbenim zahtjevom.⁴⁸ Položaj tuženoga u formularnom postupku bio je bolji od položaja tužitelja. Tuženi se mogao ali se nije i morao upuštati u parnicu, a ovisno o odluci tuženika razlikovala se obveza dokazivanja tužitelja. Naime, u slučaju da se tuženik nije upustio u parnicu, tužitelj je morao dokazati da se sporna stvar nalazi u tuženikovu posjedu i tuženik bi mu bio dužan predati tu stvar,⁴⁹ tj. morao je tužitelju odmah prepusti posjed. Kod nekretnina mu je to pretor nalagao s *interdictum quem fundum*, a kod pokretnina pretor bi ovlastio tužitelja da si izravno uzme stvar.⁵⁰ Također, ako pokretna stvar nije bila pred sudom, tužitelju je pripadala *actio ad exhibendum* da prisili tuženoga da donese stvar pred sud.⁵¹ Prema svemu navedenom, tužitelj u slučaju kad se tuženi ne bi upustio u parnicu nije morao dokazivati svoje pravo vlasništva na spornoj stvari. To shvaćanje proizlazi iz teksta Furija Antijana⁵² u D. 6.1.80.: „*In rem actionem pati non compellimur, quia licet alicui dicere se non possidere, ita ut, si possit adversarius convincere rem ab adversario possideri, transferat ad se possessionem per iudicem, licet suam essen on adprobaverit*“.⁵³

S druge strane, ako se tuženik upustio u parnicu, tužitelj bi trebao dokazivati svoje pravo vlasništva, tuženikov posjed te identitet sporne stvari.⁵⁴ Nakon ukidanja legisakcijskog postupka, tuženi nije morao dokazati da je vlasnik sporne stvari, ali je mogao iznijeti prigovor

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ *Id.*, str. 410.

⁴⁸ *Id.*, str. 421.

⁴⁹ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 39, str. 813.

⁵⁰ Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 216.

⁵¹ *Ibid.*

⁵² Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 39, str. 813.

⁵³ D. 6.1.80 (Anthian. 1 ad ed.): „Nismo dužni upustiti se u parnicu pokrenutu stvarnopravnom tužbom, jer svakom se dopušta tvrditi da ne posjeduje, a ako jedna strana može dokazati da njegov protivnik ipak posjeduje stvar, ona može prenijeti posjed na sebe uz pomoć suca, čak i ako nije dokazala svoje pravo vlasništva“.

⁵⁴ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 39, str. 813.

da mu pripada neko stvarno pravo ili obvezno pravo na stvari temeljem odnosa sa samim vlasnikom koji mu je stvar dao npr. u zalog ili u najam.⁵⁵ Tužitelj je u slučajevima upuštanja tuženika u parnicu, kako je već istaknuto, morao dokazati više okolnosti.

Ponajprije, tužitelj je morao dokazati da je vlasnik sporne stvari, što je mogao postati bilo na temelju originarnog stjecanja ili derivativnog stjecanja.⁵⁶ Ako je tužitelj stekao pravo vlasništva nekim od originarnih načina stjecanja morao je u reivindikacijskoj parnici dokazati pravne činjenice na kojima je temeljio takvo stjecanje. Može se za primjer uzeti *usucapio* kao jedan od originarnih načina stjecanja vlasništva. Tako, primjerice, ako je tužitelj tvrdio da je stekao svoje pravo vlasništva na temelju dosjelogosti (*usucapio*), morao je dokazati postojanje određenih pretpostavki. Točnije, bila je riječ o sljedećem: da je stvar sposobna biti objektom stjecanja prava kviritskog vlasništva putem dosjelogosti, potom da je posjed stvari stečen na temelju valjanog pravnog razloga te u dobroj vjeri i naposljetku da je posjed neprekidno trajao propisano vrijeme.⁵⁷ Tužitelj koji nije uspio dokazati da su se ispunile sve potrebne pretpostavke za originarno stjecanje prava vlasništva na temelju dosjelogosti, na raspolaganju je imao alternativno sredstvo zaštite, a to je bila *actio Publiciana*. U publicijanskom sporu u doba klasičnog rimskog prava, tužitelj je morao dokazati da je derivativno stečen posjed temeljen na jednom od valjanih pravnih temelja, pa bi onda u njegovu korist djelovala fikcija da je protekao rok dosjelogosti te da je postao kviritski vlasnik određene stvari. To se jasno iščitava i iz Justinijanovih Institucija⁵⁸: „Ako, naime, onaj kome po opravdanom (osnovanom) pravnom razlogu (osnovi, naslovu) neka stvar bude predana (tradirana), na primjer, na osnovi kupnje ili darovanja, ili miraza ili legata, prije nego što je postao vlasnik nekim slučajem izgubi tu stvar iz posjeda, on nema nikakvu neposrednu tužbu da bi tu stvar za sebe potraživao, jer su u civilnom pravu stvorene (samo) one tužbe, kojima se može potraživati vlasništvo. Ali, budući da bi bilo očito nepravilno da se u ovakvom slučaju ne može koristiti tužba, pretor je ustanovio tužbu u kojoj onaj, tko je izgubio posjed, tvrdi kao da je tu stvar već stekao dosjelošću, pa je na taj način potražuje kao da je ona u njegovom vlasništvu. Ova se

⁵⁵ Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 216.

⁵⁶ Prema izvorima rimskog prava, načini stjecanja vlasništva dijelili su se na načine koji su bili priznati po civilnom pravu te one koji su bili pripušteni po *ius gentium*. Opisana klasifikacija ima samo povijesnu važnost, jer je Justinijan ukidanjem razlike između civilnog i pretorskog vlasništva i razlike između *res Mancipi* te *nec Mancipi* uveo jedinstven tip vlasništva. Podjela vrsta stjecanja vlasništva na originarno i derivatno stjecanje u klasičnom rimskom pravu nije bila teorijski oblikovana. No, onako je danas utvrđena ova podjela, faktično je te karakteristike imala i u klasičnom rimskom pravu pa se ova podjela može primijeniti i pri raščlambi klasičnih vrela, Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 192 *sqq.*

⁵⁷ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 39, str. 814.

⁵⁸ Inst. 4. 6. 4.

tužba naziva *actio Publiciana* jer ju je prvi unio u (svoj) edikt pretor Publicije⁵⁹. Vidljivo je da se ovakvo „fingirano“ kviritsko vlasništvo na određenoj stvari moglo puno lakše dokazati od „pravog“ kviritskog vlasništva.⁶⁰

Kod derivativnog stjecanja, stvar je za tužitelja bila složenija. Naime, u takvoj situaciji, tužitelj je morao dokazati i pravo vlasništva svih svojih predaka koji su derivativno stjecali jedan od drugoga, sve dok ne bi došao do onog prednika koji je originarno stekao pravo vlasništva.⁶¹

Za ekstraordinarni postupak značajna novina jest zakonska teorija o ocjeni dokazne snage pojedinih dokaznih sredstava.⁶² Naime, zbog velike korupcije carevi su bili prisiljeni propisati pravila kada se neka okolnost smatra dokazanom. Suci više nisu bili pozvani da utvrđuju odgovaraju li činjenični navodi stranaka stvarnom stanju stvari te da po slobodnoj ocjeni donose presudu. Najznačajnija dokazna sredstva u ekstraordinarnom postupku, ali i u legisakcijskom te formularnom postupku, bile su isprave te iskazi svjedoka.⁶³

3.2.2. Dokazivanje tuženikova posjeda

Uz prethodno navedenu nužnost dokazivanja svog prava vlasništva, tužitelj je morao dokazati i da je tuženik posjednik stvari ili da je pak doložno napustio posjed. To jasno pokazuje Gajev tekst: „*Qui petitorio iudicio utitur, ne frustra experiatur, requirere debet, an is, cum quo instituat actionem, possessor sit vel dolo desiit possider*“.⁶⁴ Drugim riječima, tužitelj je morao dokazati pasivnu legitimaciju tuženika, kako u slučajevima kad je ona postojala na temelju pravila da je za revindikaciju pasivno legitimirana osoba koja je u trenutku litiskontestacije imala faktičnu vlast na spornoj stvari, tako i u već opisanim slučajevima iznimki od tog pravila. No, ako bi tuženik poricao posjed stvari, a vlasnik mu ga dokaže, tad vlasnik nije morao ustajati s reivindikacijom, nego ne morajući dokazati svoje vlasništvo, s pomoću interdikta *quem fundum* postizao je predaju stvari.⁶⁵ Ovu vrstu interdikta

⁵⁹ Lučić, Z., *Klasični pravni tekstovi*, Priručnik, Sarajevo, 2021., str. 81.

⁶⁰ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 35, str. 815.

⁶¹ *Ibid.*

⁶² Puhan, I. *op. cit.* u bilj. 32, str. 435.

⁶³ *Id.*, str. 428.

⁶⁴ D 6.1.36 pr. (Gai. 7 ad ed provinc.): „Tko se koristi vlasničkom tužbom, da ne bi uzalud vodio spor, treba tvrditi da li je onaj s kojim treba da otpočne spor, posjednik ili je doložno napustio posjed“; prijevod cit. prema: Romac, A., *op. cit.* u bilj. 29, str. 247.

⁶⁵ Baron, I., *Institucije rimskog prava*, Zagreb, 1925., str. 152.

te *interdictum Salvianum* uveo je Justinijan. Navedeni interdikti služili su za zaštitu postojećeg posjeda te su imali za cilj pribavljanje posjeda.⁶⁶

3.2.3. Dokazivanje identiteta stvari

Naposljetku, tužitelj je trebao dokazati i identitet stvari, odnosno da je stvar za koju tvrdi da na njoj ima pravo vlasništva ista ona stvar koju tuženik posjeduje u času litiskontestacije. Shodno tome, tužitelj je morao detaljno opisati tu stvar, navesti njezina svojstva po kojima se razlikuje od ostalih stvari. U klasičnom rimskom pravu predmet reivindikacije mogla je biti samo određena stvar, dok se generičke stvari, u pravilu, nisu mogle vindicirati. Iznimka je bila mogućnost vindikacije određene svote novca, tj. *vindicatio nummorum*, i tad se reivindikacija mogla podići samo u slučaju ako se tužiteljeva svota novca, na temelju određenih okolnosti, mogla posebno raspoznati i time razlučiti od tuđeg novca.⁶⁷ Na temelju napisanog, predmetom reivindikacije mogle su biti sve pojedinačno određene tjelesne stvari *in commercio*, dakle pokretne i nepokretne stvari, jednostavne i sastavljene stvari itd. Za razliku od tjelesnih stvari, netjelesne stvari, tj. prava, nisu mogla biti predmetom reivindikacije, već nekih drugih vrsta vindikacije.⁶⁸ Kao primjer može se uzeti *vindicatio gregis* koja je, prema mišljenju klasičnih rimskih pravnikâ, služila za zaštitu prava vlasništva na stadu kao cjelini, a ne tek za zaštitu prava vlasništva na pojedinim životinjama u stadu. Ovdje se javio kompleksan problem dokazivanja identiteta skupine stvari. Klasični rimski pravници zastupali su shvaćanje da identitet stada kao skupne stvari i objekta stvarnog prava ostaje nepromijenjen, bez obzira na činjenicu što je broj životinja u stadu, zbog okota, uginuća, kupnje i slično, promijenjen. Istovjetna pravila vrijedila su u klasičnom rimskom pravu i glede identiteta skladišta robe kao skupine stvari.⁶⁹

⁶⁶ Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 181.

⁶⁷ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 39, str. 817.

⁶⁸ *Ibid.*

⁶⁹ *Ibid.*

3.2.4. Presuda

Na osnovu uspjeha dokaznog postupka sud je donosio presudu. Stvar je bila dosuđena onoj stranci koja je u sporu pobijedila, tj. onoj osobi koja je uspjela dokazati istinitost svojih navoda. Izgled i djelovanje presude bilo je različito u raznim razvojnim etapama rimskog građanskog postupka.⁷⁰ U legisakcijskom postupku nakon što bi se intervencijom magistrata završila takozvana simbolična borba između tuženika i tužitelja,⁷¹ tužitelj je morao izazvati tuženoga na okladu. Okladnu svotu (*sacramentum*) trebalo je ili odmah isplatiti ili za njenu isplatu imenovati jamca. Visina okladne svote iznosila je 500 asa ako je vrijednost spora bila veća od 1000 asa, a 50 asa ako je vrijednost predmeta spora bila manja od 1000 asa ili se radilo o sporovima o slobodi. Stranka koja je izgubila spor gubila je i okladnu svotu (*sacramentum*) u korist rimskih hramova.⁷² Tijekom vremena, opasnost od gubitka okladne svote postojala je samo kod stvarnopravnih tužbi. Kako je to nosilo značajne posljedice, razvijen je postupak *per sponsionem* koji je imao za cilj ukinuti plaćanje okladne svote i kod stvarnopravnih tužbi.⁷³ Da bi se izbjeglo plaćanje okladne svote, tužitelj koji bi podizao vindikacijsku tužbu, pozivao bi tuženoga na uvjetnu stipulaciju riječima (na latinskom): „Ako je čovjek o kome se radi po kviritskom pravu moj, obećavaš li platiti 25 sestercija“.⁷⁴ Tuženik je rado prihvaćao ovaj poziv jer je stipulacija i za njega značila sigurnost od gubitka okladne svote. Poslije zaključenja stipulacije, tužitelje je podizao legisakciju *per conductionem* i tražio isplatu od 25 sestercija. Postupak *per sponsionem* bio je po obliku obvezni postupak, a po sadržaju stvarnopravni postupak.⁷⁵ U razdoblju formularnog postupka presudu je donosio sudac nakon glavne rasprave i provedenog dokaznog postupka. Presuda se usmeno priopćavala strankama istog dana donošenja. Donesenom presudom gasilo se pravo tužitelja da ponovo podigne tužbu protiv istog tuženika o istoj stvari i po istoj pravnoj osnovi. Svaka presuda u razdoblju formularnog postupka morala je glasiti na vrijednost predmeta spora. Tuženik je imao trideset dana da izvrši ono što mu je presudom naloženo.⁷⁶ I u ekstraordinarnom postupku sudac je donosio presudu nakon provedene glavne rasprave i dokaznog postupka. Presuda se morala donijeti najkasnije za tri godine od dana pokretanja

⁷⁰ Puhan, I., *op. cit.* u bilj. 32, str. 225.

⁷¹ V. *supra*, potpoglavlje 3.2.1.

⁷² Puhan, I., *op. cit.* u bilj. 32, str. 410.

⁷³ Puhan, I., *op. cit.* u bilj. 32, str. 413.

⁷⁴ *Id.*, str. 414.

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ *Id.*, str. 425.

spora.⁷⁷ Presuda nije morala glasiti na novčanu svotu,⁷⁸ a u pravilu je glasila na povratak same stvari s plodovima i s ostalim pripadcima i takva se presuda mogla ostvariti „*manu militari*“, tj. pomoću državne vlasti (ovrhom od strane javne vlasti).⁷⁹ Djelovanje presude u reivindikacijskom postupku bilo je deklaratorno i *inter partes*. Presuda, osim u ekstraordinarnom postupku, bila je odmah pravomoćna.⁸⁰

3.3. FORMULA REI VINDICATIO

Forma *rei vindicatio* mijenjala se za vrijeme razvoja rimskog prava. Za podizanje ove tužbe u najstarije vrijeme služila je *legis actio per sacramentum in rem*, u prijelazu od legisakcijskog postupka na formularni postupak služila je forma *per sponsionem*, a u formularnom i ekstraordinarnom postupku tzv. *formula petitoria*.⁸¹ U svakoj od navedenih etapa razvoja *rei vindicatio* je bila obilježena općim procesnim uređenjem pojedinog razdoblja.

3.3.1. Sadržaj tužbenog zahtjeva

Prema modernim rekonstrukcijama, počevši od romanističkog autoriteta Otta Lenela, tekst formule reivindikacije koji se zapravo odnosio na zahtjev tužitelja imao je sljedeći sadržaj: „*Titius iudex esto. Si paret rem, de qua agitur, ex iure Quiritium Auli Agerii esse, neque ea res arbitrio iudicis Aulo Agerio restituetur, quanti ea res erit, tantam pecuniam Numerium Negidium Aulo Agerio condemnato. Si non paret absolvito*“.⁸² Naime, tekst formule navodi da u slučaju da tužitelj uspije dokazati svoje kviritsko vlasništvo na spornoj stvari, dalje od suca

⁷⁷ *Id.*, str. 438.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ Eisner, B., Horvat, M., *Rimsko pravo*, Zagreb, 1948., str. 264.

⁸⁰ Puhan, I., *op. cit.* u bilj. 32, str. 225.

⁸¹ Puhan, I., *op. cit.* u bilj. 32, str. 223.

⁸² „Ticije neka bude sudac. Ako se utvrdi da stvar, o kojoj se radi, vlasništvo Aula Agerija (tužitelja) po kviritskom pravu, i ukoliko ta stvar ne bude Aulu Ageriju na sučev poziv, tj. arbitriji, vraćena, tada koliko ta stvar bude vrijedila, na toliku svotu novaca neka sudac Numerija Negidija (tuženika) prema Aulu Ageriju osudi, a u protivnom slučaju neka ga oslobodi“, prijevod cit. prema: Horvat, M., *Rimsko pravo*, Zagreb, 1977., str. 354.

(*iudex*) traži pružanje pravne zaštite na način da tuženoga (*Numerius Negidius*) osudi na plaćanje vrijednosti sporne stvari u korist tužitelja ako ne bi vratio stvar tuženiku.⁸³

Formula se sastojala od tri dijela. Prvi dio formule (*si paret... esse*) sadržavao je tužiteljevu intenciju.⁸⁴ U intenciji se prvo navodio predmet tužbenog zahtjeva, pa se tako i u intenciji formule reivindikacije u prvom redu navodila konkretna stvar čiju restituciju tužitelj zahtjeva (*res qua de agitur*).⁸⁵ Zatim se u intenciji navodio i pravni temelj tog zahtjeva: tužiteljevo pravo vlasništva (*ex iure Quiritium Auli Agerii esse*).⁸⁶ Nakon intencije, drugi dio formule (*neque ea res arbitrio iudicis restituetur*) sadržavao je restitornu ili arbitranu klauzulu (*clausula arbitraria*).⁸⁷ Sudac bi prije osude pozvao tuženoga da stvar vrati tužitelju u naravi, tj. preda tužitelju posjed stvari (naturalna restitucija). Tuženi nije bio u obvezi udovoljiti tom pozivu, odnosno barem ga se na to nije moglo natjerati sudskim putem.⁸⁸ Sukladno tome, treći i posljednji dio formule reivindikacije, *condemnatio*, sadržavao je nalog sucu da tuženika, u slučaju odbijanja naturalne restitucije, osudi na novčanu restituciju vrijednosti stvari.⁸⁹ Navedeno rješenje zasniva se na temeljnom načelu formularnog procesa da svaka kondemnacija glasi na novčanu svotu, bez obzira na predmet spora. U slučaju da je tuženik odbio poziv suca za naturalnom restitucijom, novčana vrijednost stvari utvrdila bi se na temelju procjene samog tužitelja, učinjene pod prisegom i zatim bi se izrekla presuda na tu novčanu svotu.⁹⁰ Na temelju fragmenata klasičnih pravnika može se zaključiti da je tužitelj svoju procjenu mogao temeljiti na subjektivnoj vrijednosti stvari pa bi osuda nerijetko glasila na iznos koji je znatno premašivao objektivnu vrijednost stvari. Klasični pravници smatrali su da je to adekvatna sankcija za tuženikovo odbijanje naturalne restitucije.⁹¹ Na ovaj način tuženika se nastojalo prisiliti da ipak izvrši naturalnu restituciju, no ukoliko se za istu odlučio, utoliko se smatralo da na temelju presude stječe bonitarno vlasništvo na stvari.⁹²

⁸³ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 5, str. 369.

⁸⁴ *Ibid.*

⁸⁵ O pitanju koje su vrste stvari mogle biti predmetom reivindikacije u klasičnom rimskom pravu, V. *supra* poglavlje 5.

⁸⁶ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 5, str. 370.

⁸⁷ *Ibid.*

⁸⁸ Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 216.

⁸⁹ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 5, str. 370.

⁹⁰ Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 216.

⁹¹ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 5, str. 372.

⁹² *Ibid.*

3.3.2. Opseg restitucije

Tužitelj je reivindikacijom mogao ostvariti povratak svoje stvari, tj. u formularnom procesu njezine novčane protuvrijednosti.⁹³ Tužiteljev uspjeh u reivindikacijskoj parnici bio je drukčiji po formularnom postupku klasičnog prava, a drukčiji po ekstraordinarnom postupku postklasičnog prava. Uz navedeno, u presudi se odlučivalo i o „*omnis causa rei*“, tj. o svim koristima i prednostima koje bi vlasnik bio imao da je stvar bila u njegovu posjedu (npr. plodovi, ali i tuženikova odgovornost za propast ili pogoršanje stvari). Pitanje naknade plodova tužitelju, pitanje tuženikove odgovornosti za propast ili pogoršanje stvari kao i pitanje naknade uložениh troškova tuženiku, rješavalo se načelno različito prema tomu radi li se o poštenom posjedniku ili nepoštenom posjedniku, te radi li se o razdoblju prije ili poslije litiskontestacije. Tuženi je dakle pod određenim pretpostavkama mogao tražiti naknadu svojih troškova koje je uložio na stvar. Budući da u klasičnom rimskom pravu još nije postojala distinkcija između glavnog tužbenog zahtjeva za predaju posjeda stvari i mogućih sporednih zahtjeva za naknadu štete nastale pogoršanjem ili propašću stvari te za predaju koristi od stvari, u klasičnom su se razdoblju kako tužbeni zahtjev tako i osuđujuća presuda uvijek odnosili na *res cum omni causa* pa stoga tužitelj, u načelu, nije morao posebno isticati sporedne tužbene zahtjeve za naknadnom štete i predajom svih koristi o stvari.⁹⁴

3.3.3. Restitucija koristi od stvari

U klasičnom rimskom pravu što se tiče koristi od stvari, nastalih od časa litiskontestacije, navedena restitucija se u prvom redu odnosila na plodove stvari, naravne i civilne.⁹⁵ Kod restitucija koristi od stvari, u ovom razdoblju rimskog prava, nije bilo razlike između poštenog i nepoštenog posjednika. Tuženik koji je izgubio spor morao bi naturalno ili novčano restituirati vlasniku stvari sve plodove ubrane nakon trenutka litiskontestacije, kao i zanemarene plodove, tj. plodove koje je propustio ubrati nakon litiskontestacije.⁹⁶ Kod restitucije koristi od stvari, u prvom redu plodova, nastalih prije trenutka litiskontestacije, u klasičnom rimskom pravu je postojala razlika između položaja poštenog posjednika te

⁹³ Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 216.

⁹⁴ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 5, str. 372 sq.

⁹⁵ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 5, str. 373.

⁹⁶ *Ibid.*

položaja nepoštenog posjednika. Poštenu posjednik je bio onaj posjednik koji je bio u dobroj vjeri glede stjecanja posjeda stvari. Tako je primjerice posjednik vjerovao da je stekao vlasništvo kupljene stvari tradicijom, a nije znao (neznanje ne smije biti skrivljeno ili rezultat grube nepažnje) da tradent nije vlasnik stvari.⁹⁷ Položaj poštenog posjednika bio je znatno bolji. Naime, poštenu posjednik postajao je vlasnikom plodova već u trenutku njihova odvajanja od glavne stvari⁹⁸ pa stoga nije bio dužan restituirati vlasniku glavne stvari koristi od stvari nastale prije litiskontestacije. Za razliku toga, nepošteni posjednik nije mogao steći pravo vlasništva nad njezinim odvojenim plodovima. Stoga je vlasnik glavne stvari imao pravo od nepoštenog posjednika zahtijevati restituciju svih plodova.⁹⁹ S obzirom da je u takvoj situaciji bila riječ o plodovima kao samostalnoj stvari, vlasnik glavne stvari mogao je zahtijevati restituciju tih plodova samo zasebnom tužbom. Ako su takvi plodovi bili nepotrošeni, njihova se restitucija mogla zahtijevati posebnom reivindikacijom,¹⁰⁰ a ako su bili potrošeni, naknada njihove vrijednosti mogla se potraživati samo putem kondicijske tužbe.¹⁰¹

U Justinijanovu pravu u pogledu plodova nastalih od trenutka litiskontestacije poštenu posjednik je odgovarao za one plodove koje je ubrao kao i za zanemarene plodove, a prije litiskontestacije još i za ubrane plodove ako ih još nije bio potrošio. Nepošteni posjednik odgovarao je za sve plodove nastale prije i poslije trenutka litiskontestacije, te još dodatno i za one plodove nastale nakon litiskontestacije, no koje je mogao postići samo vlasnik.¹⁰²

3.3.4. Naknada štete zbog pogoršanja ili propasti stvari

Rani klasični pravници imali su različita shvaćanja glede pitanja do kojeg stupnja odgovornosti ima odgovarati tuženik za štetu nastalu na tuđoj stvari. Vezano uz štetu nastalu nakon litiskontestacije postojao je sukob mišljenja između Prokulovaca i Sabinovaca. Naime, Prokulovci su smatrali da tuženik kao posjednik treba odgovarati i za slučajnu štetu na tuđoj stvari, dok su Sabinovci smatrali da tuženik kao posjednik ima obvezu restituirati samo onu

⁹⁷ Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 174.

⁹⁸ D. 7.4.13 (Paul. 3 ad Sab.)

⁹⁹ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 5, str. 374.

¹⁰⁰ D. 22.1.10 (Paul. 2 quaest.)

¹⁰¹ D. 13.7.22.2 (Ulp. 30 ad ed.)

¹⁰² Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 217.

štetu na stvari nastalu nakon trenutka litiskontestacije koju je namjerno prouzročio.¹⁰³ U kasnijoj klasičnoj jurisprudenciji prevladalo je shvaćanje prema kojem bi tuženik kao posjednik trebao odgovarati za svaku štetu koju je prouzročio namjerno ili svojom nemarnošću.¹⁰⁴ Tuženikova odgovornost za štetu na tuđoj stvari nastalu prije litiskontestacije mogla se zahtijevati samo putem *actio legis Aquiliae*¹⁰⁵ te se u toj situaciji nije radila razlika između poštenog i nepoštenog posjednika.¹⁰⁶

3.3.5. Protuzahitjevi tuženika

Protuzahitjevi tuženika su naknade nužnih, korisnih te luksuznih troškova. Klasični pravници nisu izvorno oblikovali ovu poznatu trodiobu troškova (*impensae necessariae, impense utiles, impensae voluptuariae*) u svezi s reivindikacijom, već je ona razvijena u svezi s problematikom muževog povratka miraza (*dos*) u slučaju razvoda braka.¹⁰⁷ Suprug je imao pravo na restituciju određenih troškova učinjenih na stvarima pripadnim mirazu (naknadu na nužne troškove u svakom slučaju, naknadu korisne troškove jedino ako ih je učinio uz ženino odobrenje, a glede luksuznih troškova¹⁰⁸ suprug je imao *ius tollendi*¹⁰⁹). Kako je istaknuto, klasični pravници nisu primjenjivali navedenu trodiobu glede restitucije troškova poštenog posjednika u kontekstu reivindikacijskih parnica, već su to učinili tek srednjovjekovni pravници, no ipak se navedena trodioba može korisno uporabiti pri analizi klasičnih shvaćanja o navedenom obliku restitucije.¹¹⁰

Slijedom toga razlikuju se prethodno navedene tri vrste troškova i to su 1) *impensae necessariae*, tj. nužni troškovi, učinjeni da se stvar održi i ne propadne; 2) *impensae utiles*, tj. korisni troškovi kojima se povećava objektivna vrijednost stvari i 3) *impensae voluptuariae*, tj. troškovi iz luksuza učinjeni samo radi poljepšavanja stvari i udobnosti.¹¹¹ Što obuhvaća

¹⁰³ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 5, str. 375.

¹⁰⁴ *Ibid.*

¹⁰⁵ *Actio legis Aquiliae* odnosila se na namjerno nanesenu štetu. Vidi Jaramaz Reskušić, I., „*Iniuria u pretkasičnom rimskom pravu: pojam i zaštita*“, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 61, br. 2, 2011., str. 545-571, str. 554.

¹⁰⁶ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 23, str. 156.

¹⁰⁷ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 5, str. 377.

¹⁰⁸ *Ibid.*

¹⁰⁹ *Ius tollendi* – v. *infra*, bilješka 118.

¹¹⁰ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 5, str. 378.

¹¹¹ Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 217.

naveden tri vrste troškova može se iščitati iz Digesta.¹¹² Naime, nužni troškovi su oni troškovi bez kojih bi, da nisu učinjeni, stvar ili propala ili postala gora. Korisni troškovi su pak oni troškovi koji miraz poboljšavaju, ali ne i oni koji samo sprečavaju da on ne postane gori a od kojih žena ima korist (npr. okopavanje stabala više nego je to bilo neophodno). U ime tih izdataka ženu ne treba opterećivati ako ona za to ne zna ili ako to neće da ne bi bila prisiljena da se odriče zemljišta. Kod tih troškova obično se govorilo i da su i pekarnica i žitnica pridodani miraznoj kući. Luksuzni troškovi su oni troškovi koji stvar samo ukrašavaju, ali ne povećavaju plodove (npr. travnjaci, vodoskoci, slike, itd.).¹¹³ U klasično doba tuženi nije mogao tražiti naknadu troškova po civilnom pravu, nego je pretor samo poštenom posjedniku davao ekscipiju *doli*¹¹⁴ kojom je mogao uskratiti povratak stvari dok mu vlasnik ne naknadi *impensae necessarie* i *impensae utiles*.¹¹⁵ Najiscrpniji sačuvani klasični tekst u kojem se tematizira problematika restitucije troškova posjednika u reivindikacijskoj parnici potječe od klasičnog pravnika Celza, a koji je prenesen u D. 6.1.38 (Cels. 3 dig.).¹¹⁶

Za Justinijanovo pravo¹¹⁷ u načelu se može reći da su se nužni troškovi nadoknađivali uvijek i to i poštenom i nepoštenom posjedniku. Korisni troškovi priznavali su se poštenom posjedniku, dok su se nepoštenom posjedniku priznavalo *ius tollendi*.¹¹⁸ Luksuzni troškovi se nikad ne nadoknađuju, ali poštenu i nepoštenu posjednik imao je glede njih *ius tollendi* ako time ne pogoršava nekadašnje stanje stvari i ne čini to radi šikane.¹¹⁹ No kod luksuznih troškova vlasnik je mogao spriječiti da se odnesu ako tuženome naknadi te izdatke. Justinijanovo pravo otišlo je korak dalje i glede ostvarivanja naknade izdataka za te stvari, uvelo je posebnu tužbu, dok je po klasičnom pravu posjednik samo imao već spomenutu ekscipiju *doli* i *ius retentionis*.¹²⁰ Ova novost od praktične je važnosti jer ako je posjednik

¹¹² D. 50.16.79 (Paul. 6 ad Plaut.).

¹¹³ Lučić, Z., *op. cit.* u bilj. 59, str. 80.

¹¹⁴ *Exceptio doli* (lat. prigovor prijevare), ako je stranka bila tužena na ispunjenje neke obveze do koje je došlo prevarom druge stranke, mogla se protiv te tužbe braniti s ovim prigovorom, Vidaković Mukić, M., *op. cit.* u bilj. 20, str. 201.

¹¹⁵ Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, cit. 217.

¹¹⁶ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 5, str. 378.

¹¹⁷ Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 217.

¹¹⁸ *Ius tollendi* (lat. pravo skinuti i uzeti) – pravo skinuti i sebi uzeti, ako je to moguće bez štete po stvar, poboljšanja koja je netko učinio na tuđoj stvari koju je posjedovao ili držao, Vidaković Mukić, M., *op. cit.* u bilj. 20, str. 420.

¹¹⁹ Eisner, B., Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 79, str. 265.

¹²⁰ *Ibid.*

prije nego što bi dobio naknadu izgubio posjed stvari, nije se mogao više služiti ekscepcijom *doli*.¹²¹

4. PRAVA VLASNIČKA TUŽBA U HRVATSKOM PRAVU

Prava vlasnička tužba (*rei vindicatio*) definira se kao tužba vlasnika protiv osobe koja posjeduje njegovu stvar kojom on, pozivajući se na svoje pravo vlasništva koje može dokazati, traži od nje da mu stvar preda u posjed.¹²² U čl. 162. ZVDSP-a pod nazivom „Prava vlasnička tužba“ jasno su propisane pretpostavke pod kojima vlasnik može tužbom ostvariti to svoje pravo na posjed stvari. Čl. 162. st. 1. ZVDSP-a glasi: „*Da bi u postupku pred sudom ili drugim nadležnim tijelom ostvario svoje pravo da od osobe koja posjeduje njegovu stvar zahtijeva da mu ona preda svoj posjed te stvari, vlasnik mora dokazati da je stvar koju zahtijeva njegovo vlasništvo i da se nalazi u tuženikovu posjedu*“. Iz navedene odredbe se iščitava da onaj tko podiže ovakvu tužbu u postupku treba, dakle, dokazati: 1) svoje pravo vlasništva zahtijevane stvari, 2) tuženikov posjed te stvari ali i 3) identitet stvari.¹²³ Pravo vlasništva ne zastarijeva pa samim time ne zastarijeva vlasnikovo pravo da zahtijeva od osobe koja posjeduje njegovu stvar da mu preda posjed te stvari, ako zakonom nije što drugo određeno.¹²⁴ Dok ne zastarijeva glavni zahtjev, odnosno zahtjev na predaju vlasniku njegove stvari u posjed, zastarijevaju sporedni zahtjevi kao što su naknada nužnih i korisnih troškova ili zahtjev za naknadu štete i predaju koristi.¹²⁵ Prema čl. 165. st. 2. ZVDSP-a sporedni zahtjevi zastarijevaju za tri godine, a zastarni rok počinje teći od dana predaje stvari vlasniku.

Sama svrha tužbe je da se isključe druge osobe koje neovlašteno, bespravno, nedozvoljeno, samovlasno posjeduju vlasnikove određene stvari i isto tako vraćanje odnosno predaju vlasnikove faktične vlasti na određenoj stvari.¹²⁶

¹²¹ *Ibid.*

¹²² Brežanski, J., *op. cit.* u bilj. 12, str. 10.

¹²³ Čl. 162. st. 2. ZVDSP-a.

¹²⁴ Čl. 161. st. 2. ZVDSP-a.

¹²⁵ Žuvela, M., *Vlasničkopravni odnosi: Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima ; Zakon o zemljišnim knjigama : prateći propisi, pravna pravila, sudska praksa, napomene, prilozi, kazala*; Četvrto, izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Organizator, Zagreb, 2014, str. 459-482, str. 462.

¹²⁶ Gavella, N., Josipović, T., Gliha, I., Belaj, V., Stipković, Z., *Stvarno pravo*, Svezak 1, II. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2007., str. 592.

4.1. AKTIVNA LEGITIMACIJA

„Vlasnik ima pravo zahtijevati od osobe koja posjeduje njegovu stvar da mu ona preda posjed te stvari“.¹²⁷ Iz navedene zakonske odredbe jasno proizlazi da je materijalno ovlašten za pravu vlasničku tužbu tužitelj koji je vlasnik stvari. Isto tako ovaj tužitelj mora bit kadar dokazati to svoje pravo vlasništva: „Da bi u postupku pred sudom ili drugim nadležnim tijelom ostvario svoje pravo da od osobe koja posjeduje njegovu stvar zahtijeva da mu ona preda svoj posjed te stvari, vlasnik mora dokazati da je stvar koju zahtijeva njegovo vlasništvo i da se nalazi u tuženikovu posjedu“.¹²⁸ Zaključno, za pravu vlasničku tužbu aktivno su legitimirani vlasnik neposjednik stvari i vlasnik posredni posjednik jer ga na to legitimira njegovo pravo vlasništva. Hrvatsko pravo je usvojilo modernu ili objektivnu koncepciju posjeda po uzoru na njemačko pravo.¹²⁹ Dakle, slijedom toga razlikujemo neposredan posjed stvari¹³⁰ i posredan posjed stvari.¹³¹ Temeljem odredaba Zakona o obveznim odnosima¹³² vlasnik posredni posjednik je osoba koja na primjer daje u najam ili zakup (najmodavac ili zakupodavac) stvar kao sudionik u ugovornom ili drugom obvezno-pravnom odnosu te je ovlašten zahtijevati zaštitu prava vlasništva u slučaju povrede prava vlasništva protupravnim ponašanjem treće osobe ili povredom samih ugovornih obveza.¹³³

ZVDSP kod aktivne legitimacije pravi razliku kada s jedne strane postoji samo jedna osoba kao vlasnik određene stvari, tada se radi o samovlasniku koji je jedino aktivno legitimiran, odnosno, s druge strane kada postoji pravo na vlasništvo od strane više različitih osoba na istoj stvari i to ih pravo vlasništvo aktivno legitimira. No i između njih postoje

¹²⁷ Čl. 161. st. 1. ZVDSP-a.

¹²⁸ Čl. 162. st. 1. ZVDSP-a.

¹²⁹ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 39, str. 826.

¹³⁰ Neposredan posjed ima svaka osoba koja neposredno, osobno ili preko pomoćnika u posjedovanju izvršava faktičnu vlast na stvari; Klarić, P., Vedriš M., *Građansko pravo*, XIV. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2014., str. 199.

¹³¹ Posredan posjed ima osoba koja faktičnu vlast na stvari izvršava preko druge osobe, kojoj je po osnovi plodouživanja, zakupa, čuvanja, posudbe, ili drugog pravnog posla dala stvar u neposredan posjed; *ibid.*

¹³² Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21 (dalje: ZOO)

¹³³ S druge strane, te osobe (najmoprimac ili zakupoprimac) koje drže stvar u neposrednom posjedu temeljem sklopljenih obveznopравnih ugovora sklopljenih s vlasnikom stvari) nisu aktivno legitimirani za podnošenje vlasničke tužbe, već svoja prava u odnosu na oduzimanje posjeda mogu štititi kroz sredstva posjedovne zaštite; Jug, J., *op. cit.* u bilj. 11, str. 40.

značajne razlike u obliku sudjelovanja (zajednički vlasnici, suvlasnici, etažni vlasnici, prethodni i potonji vlasnici).

Slijedom navedenoga, svaki pojedini suvlasnik stvari, jednako kao i pojedini zajednički vlasnik,¹³⁴ aktivno je legitimiran: 1) od svojih suvlasnika zahtijevati da mu predaju stvar u posjed ako nisu valjano drugačije odlučili glede posjedovanja te 2) aktivno je legitimiran i od trećih osoba ovlašten zahtijevati da posjed suvlasničke stvari predaju svim suvlasnicima zajedno, tj. njemu i svima ostalima ili samo njemu ako je od ostalih ovlašten da i za njih primi taj posjed.¹³⁵ Vlasnik posebnog dijela nekretnine (etažni vlasnik) drukčije je aktivno legitimiran u odnosu na posebni dio nekretnine, a drukčije u odnosu na cijelu nekretninu. U odnosu na posebni dio nekretnine aktivna legitimacija za vlasničku tužbu mu je identična kao i kod svakog vlasnika¹³⁶, a glede cijele nekretnine legitimiran je kao i svaki drugi suvlasnik.¹³⁷

Pod određenim pretpostavkama aktivno legitimirani za pravu vlasničku tužbu su i prethodni i potonji vlasnici kod prijenosa prava vlasništva. Prethodni vlasnik aktivno je legitimiran dok se ne ispune uvjeti ili protekne rok, ali tada prethodni vlasnik ima ograničeno pravo vlasništva zbog pravnog posla, te ga se smatra plodouživačem dok se spomenuti uvjet ili rok ne ispune, dok potonji vlasnik stječe aktivnu legitimaciju od trenutka kada je postao vlasnikom. Kada je pravo vlasništva uvjetovano, a djeluje i prema trećima, potonji vlasnik biti će aktivno legitimiran od trenutka ispunjenja uvjeta ili isteka roka. Ako zakonom nije drukčije određeno, pravna raspolaganja stvarju koju je bio poduzeo prethodni vlasnik gube učinak.¹³⁸

ZVDSP u sebi sadrži dvije iznimke od općeg pravila da pravo na aktivnu legitimaciju ima vlasnik stvari. Prva iznimka se odnosi na to da vlasnički zahtjev na pravo povrata stvari ne pripada osobi koja je otuđila stvar u svoje ime, dok ta stvar još nije bila njezina, a poslije ju je stekla u vlasništvo.¹³⁹ Ovdje govorimo o otuđenju tuđe stvari od osobe koja nije bila vlasnik određene stvari, no koja će u budućnosti naknadno postati vlasnikom stvari (npr. na temelju nasljeđivanja), stoga se zaključuje da se naknadnim stjecanjem vlasništva, ne stječe pravo na vlasničku tužbu.¹⁴⁰ Druga iznimka obrnuta je situacija, kada tužitelj iako nije vlasnik stvari može uspjeti u parnici sa zahtjevom za predajom u posjed stvari. Naime, tuženik koji taji pred

¹³⁴ Gavella, N. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 126, str. 593.

¹³⁵ Čl. 46. ZVDSP-a.

¹³⁶ Čl. 79. st. 1. ZVDSP-a.

¹³⁷ Čl. 85. st. 1. ZVDSP-a.

¹³⁸ Čl. 34. st. 4. ZVDSP-a.

¹³⁹ Čl. 161. st. 3. ZVDSP-a.

¹⁴⁰ Brežanski, J., *op. cit.* u bilj. 12, str. 11.

sudom da posjeduje stvar, a dokaže se da je posjeduje, mora već samo zbog toga predati tu stvar tužitelju u posjed, ali zadržava pravo da stvar natrag zahtijeva vlasničkom tužbom.¹⁴¹

Valja istaknuti kako ovlaštenici ograničenih stvarnih prava (npr. služnosti) nisu aktivno legitimirani za podnošenje vlasničke tužbe. Međutim, ovlaštenici ograničenih stvarnih prava imaju na raspolaganju pravna sredstva za zaštitu njihovih prava koja su slična vlasničkoj tužbi obzirom da sva stvarna prava djeluju prema trećima.¹⁴²

4.2. PASIVNA LEGITIMACIJA

Tuženik odnosno pasivno legitimirana osoba za pravu vlasničku tužbu jest posjednik vlasnikove stvari.¹⁴³ Pritom je bitno da posjednik posjeduje stvar bespravno, tj. samovlasno bez pravnog temelja, jer takvim posjedovanjem vrijeđa vlasnikovo pravo vlasništva.¹⁴⁴ Svi posjednici koji vrijeđaju vlasnikovo pravo imaju položaj tuženika bez obzira da li se radi o samostalnom ili nesamostalnom posjedniku¹⁴⁵ ili pomoćniku u posjedovanju.¹⁴⁶ Osoba koja bespravno posjeduje vlasnikovu stvar može biti posredni ili neposredni posjednik stvari, a neposredni posjednik stvari može biti samostalni ili nesamostalni posjednik.¹⁴⁷

Vlasnik će redovito zahtijevati stvar od onoga koji je neposredno posjeduje (odnosno od njegovog pomoćnika u posjedovanju), vođen predmnjekom da je posjed koji taj ima zapravo samostalan posjed.¹⁴⁸ Ako je svoj zahtjev usmjerio na onog koji stvar posjeduje nesamostalno, taj će se od zahtjeva da preda stvar moći braniti imenovanjem osobe čiju višu vlast na stvari priznaje i iz čijeg posjeda izvodi svoj. Ta će osoba dalje može braniti imenovanjem daljnje osobe čiju višu vlast ona priznaje i tako sve dok se ne dođe do samostalnog posjednika vlasnikove stvari.¹⁴⁹ Ovdje je riječ o institutu tzv. imenovanja prednika. Naime, tuženik može putem suda, najkasnije prije početka raspravljanja o glavnoj stvari, imenovati prednika da

¹⁴¹ Jug, J., *op. cit.* u bilj. 11, str. 40.

¹⁴² *Ibid.*

¹⁴³ Čl. 161. st. 1. ZVDSP.

¹⁴⁴ Čl. 163. ZVDSP.

¹⁴⁵ Matuško Antičić, Lj., *Zaštita prava vlasništva u sudskom postupku (rei vindicatio)*, Pravo i porezi, 2016, 12, str. 87-92, str. 90.

¹⁴⁶ Pomoćnik u posjedovanju nije posjednik stvari pa nije pasivno legitimiran, pasivno legitimiran je onaj čiju faktičnu vlast on izvršava. No, kako je često nemoguće prosuditi je li netko posjednik stvari ili pomoćnik u posjedovanju onoga tko stvar posjeduje, tužitelj svoj tužbeni zahtjev upraviti protiv onoga tko izvršava faktičnu vlast u pogledu stvari, Gavella, N. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 126, str. 595.

¹⁴⁷ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 39, str. 828.

¹⁴⁸ Gavella, N. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 126, str. 596.

¹⁴⁹ Čl. 163. st. 1. ZVDSP-a.

umjesto njega nastupi u parnici. Ako imenovani prednik zaista i stupa u parnicu, tužba protiv nesamostalnog posjednika nestaje, točnije on istupa iz parnice te se sam postupak nastavlja između vlasnika kao tužitelja i posrednog samostalnog posjednika koji time postaje pasivno legitimirana osoba. Ako imenovani prednik odbije ili se ne odazove da stupa u parnicu, onda se parnica nastavlja s istim tuženikom za kojeg još uvijek vrijedi presumpcija da je samostalan posjednik stvari.¹⁵⁰ Isto vrijedi za slučaj položaja pomoćnika u posjedovanju.

Suvlasnik koji traži suposjed zajedničke stvari tužbom kao tuženike treba obuhvatiti samo one suvlasnike koji tu stvar drže u posjedu, a ne i ostale suvlasnike. U vrijeme donošenja presude, potrebno je da stvar bude u posjedu tuženika kako bi vlasniku stvari uspio tužbeni zahtjev

Tuženikova pasivna legitimacija neće prestati ako tuženik napusti posjed stvari nakon što mu je dostavljena tužba u kojoj tužitelj traži da mu tuženik o svom trošku preda stvar koja je predmet spora ili zatraži naknadu vrijednosti stvari. Dakle, tužitelj koji ne želi tužiti pravog posjednika može nastaviti parnicu i protiv osobe koja je napustila posjed stvari nakon podizanja tužbe postavljajući jedan od navedena dva zahtjeva. To pravo nema tužitelj ako se utvrdi da je tuženik napustio posjed stvari prije podizanja tužbe, i u takvom slučaju tužbeni zahtjev na predaju stvari treba odbiti, i eventualno prihvatiti zahtjev radi naknade štete ako je postavljen i takav zahtjev (eventualna kumulacija ili preinačenje prvotno postavljenog).¹⁵¹

4.2.1. Usporedba aktivne i pasivne legitimacije za *rei vindicatio* u rimskom pravu s osvrtom na suvremeno hrvatsko uređenje

Nakon analize aktivne i pasivne legitimacije za *rei vindicatio* u rimskom pravu, a potom i u suvremenom pravu, u nastavku će se izložiti neke bitne sličnosti odnosno razlike reivindikacijske zaštite u rimskom te suvremenom pravu.

U građanskim zakonima koji primjenjuju rimsku ili subjektivnu koncepciju posjeda, poput francuskog *Code civile*-a, vlasnik neposjednik jedini je ovlašten za podizanje reivindikacije (rješenje iz klasičnog rimskog prava).¹⁵² Hrvatski ZVDS, po uzoru na

¹⁵⁰ Čl. 210 Zakona o parničnom postupku, Narodne novine, br. 53/1991, 91/1992, 58/1993, 112/1999, 88/2001, 02/2007, 84/2008, 57/2011, 148/2011, 25/2013, 89/2014, 70/2019, 80/2022 (dalje: ZPP).

¹⁵¹ Jug, J. *op. cit.* u bilj. 11, str. 45.

¹⁵² Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 39, str. 827.

njemački *Bürgerliches Gesetzbuch*, usvaja modernu ili objektivnu koncepciju posjeda.¹⁵³ Prema toj koncepciji, razlikuje se posredan i neposredan posjed stvari pa stoga, prema hrvatskom pravu, pored vlasnika neposjednika, za reivindikaciju tuženik je i vlasnik posredni posjednik.

Slijedeći istu logiku, u suvremenim građanskim zakonima koji prihvaćaju rimsku ili subjektivnu koncepciju posjeda, pasivno legitimirana osoba za reivindikaciju je svatko tko ima faktičnu vlast na spornoj stvari pa tako i detentor.¹⁵⁴ U suvremenim stvarnopravnim sustavima koji pak prihvaćaju modernu ili objektivnu koncepciju posjeda poput hrvatskog prava,¹⁵⁵ pasivno legitimiran za reivindikaciju je svaka osoba koja neovlašteno posjeduje vlasnikovu stvar, a to može biti posredni ili neposredni posjednik stvari, a vlasnik, u pravilu, podiže reivindikaciju protiv neposrednog posjednika.¹⁵⁶ Neposredni posjednik može biti samostalni posjednik ili nesamostalni posjednik.¹⁵⁷ Ako je neposredni posjednik stvari ujedno i njezin samostalni posjednik stvari, on ne može izbjeći položaj pasivno legitimirane osobe za vindikaciju.¹⁵⁸ Drukčije je ako je neposredan posjednik stvari ujedno i njezin nesamostalan posjednik stvari jer takav posjednik može izbjeći položaj pasivno legitimirane osobe za reivindikaciju pomoću instituta imenovanja prednika.¹⁵⁹ Kao i u klasičnom rimskom pravu i u suvremenom hrvatskom pravu postoje dvije iznimke od pravila da je za reivindikaciju pasivno legitimirana osoba koja neovlašteno posjeduje vlasnikovu stvar. Obje iznimke imaju svoj zajednički temelj u tekstu kasnog klasičnog pravnika Paula¹⁶⁰ u kojem se regulira položaj tuženika koji prije litiskontestacije doložno napusti posjed sporne stvari.¹⁶¹ Prva iznimka odnosi se na situaciju kad tuženik tvrdi da posjeduje stvar, a zapravo nije njezin posjednik. Navedena odredba vjerno slijedi Celzovo rješenje iz D. 5.3.45 (Cels. 4 dig.).¹⁶² Druga iznimka odnosi se na tuženika koji je posjedovao spornu stvar, no koji je napustio posjed te stvari nakon što mu je dostavljena vlasnikova tužba. Takav bivši posjednik i dalje ostaje pasivno legitimiran za reivindikaciju. U ovoj situaciji, hrvatsko pravo ostavlja tužitelju tri

¹⁵³ Gavella, N. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 126, str. 227 *sqq.*

¹⁵⁴ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 35, str. 828.

¹⁵⁵ *Ibid.*

¹⁵⁶ V. *supra* potpoglavlje 4.1.

¹⁵⁷ Čl. 11. st. 1. ZVDSP-a.

¹⁵⁸ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 39, str. 828.

¹⁵⁹ V. *supra* potpoglavlje 4.2.

¹⁶⁰ D. 6.1.27.3 (Paul. 21 ad ed.).

¹⁶¹ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 39, str. 828.

¹⁶² V. *supra* bilješka 36.

mogućnosti¹⁶³ i to: 1) da tužitelj može zahtijevati od tuženika da o svom trošku nabavi i preda mu posjed stvari koja je predmet spora, 2) da tužitelj može postaviti zahtjev tuženiku da mu nadoknadi punu vrijednost stvari ili 3) da tužitelj može preusmjeriti tužbeni zahtjev na pravnog posjednika. Iz navedenog, može se zaključiti da hrvatski ZVDSP slijedi rimsko uređenje reivindikacije glede pasivne legitimacije fiktivnih posjednika.¹⁶⁴

4.3. PREDMET DOKAZIVANJA

Dokazati svoje pravo vlasništva nije uvijek sasvim jednostavno. Postupak može biti složen i nositi sa sobom razne izazove. U pravilu, tužitelj (vlasnik) treba dokazati da je stvar koju zahtijeva njegovo vlasništvo, da se stvar nalazi u tuženikovu posjedu¹⁶⁵ te vlasnik mora stvar koju zahtijeva opisati po njezinim osobinama koje je razlikuju od istovrsnih stvari.¹⁶⁶ U postupku prave vlasničke tužbe, jednako kao i kod rimske reivindikacije, tuženik ima znatno povoljniji položaj od tužitelja, o čemu će u nastavku biti više riječi.

4.3.1. Dokazivanje prava vlasništva

Iz čl. 162. st. 1. ZVDSP-a proizlazi kako tužitelj, da bi uspio u reivindikacijskom sporu, mora prvo dokazati da je stvar koju zahtijeva njegovo vlasništvo, tj. nije dužan dokazivati da je i nadalje vlasnik, no mora dokazati postojanje onih pravnih činjenica ili pretpostavki koje su bile potrebne za stjecanje prava vlasništva, a koje može dokazati bilo sudskom odlukom ili odlukom drugog nadležnog tijela ili pravnim poslom ili nekom drugom valjanom osnovom.¹⁶⁷ Ovisno o tome na koji način je tužitelj postao vlasnikom stvari, razlikuju se i pretpostavke za dokazivanje njegova prava vlasništva stvari.

¹⁶³ Čl. 162. st. 4. ZVDSP-a.

¹⁶⁴ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 39, str. 830.

¹⁶⁵ Čl. 162. st. 1. ZVDSP-a.

¹⁶⁶ Čl. 162. st. 2. ZVDSP-a.

¹⁶⁷ Matuško Antonić, Lj., *op. cit.* u bilj. 145, str. 90.

U slučaju da je tužitelj postao vlasnikom stvari na temelju originarnog stjecanja vlasništva, tad vlasnik treba dokazati postojanje svih činjenica koje zakon veže uz originarno stjecanje vlasništva¹⁶⁸, npr. kod dosjelošti¹⁶⁹ posjed određene kakvoće koje je trajao zakonom propisano vrijeme. Ako je pak riječ o derivativnom stjecanju vlasništva, tužitelj mora dokazati način (*titulus*) stjecanja, zakonom predviđen način stjecanja (*modus*) te vlasništvo prednika.¹⁷⁰ Tužitelju će ponekad biti teško dokazati vlasništvo prednika. Riječ je o tzv. „đavolskom dokazivanju“ (*probatio diabolica*), no ponovno postoje razna pravila i situacije koje olakšavaju to dokazivanje. Ako se radi o derivativnom stjecanju vlasništva na pokretnim stvarima, tužitelj da izbjegne „đavolsko dokazivanje“ mogao bi pokušati dokazati da je on sam ili netko od njegovih bližih srodnika ispunio pretpostavke za originarno stjecanje vlasništva.¹⁷¹ Kako se moglo vidjeti ranije u tekstu, navedenu mogućnost oslobođenja od „đavolskog dokazivanja“ poznavalo je i klasično rimsko pravo. Također, ZVDSP poznaje institut stjecanja prava vlasništva na pokretnim stvarima od nevlasnika.¹⁷² Tužitelj koji uspije dokazati da su bez obzira na derivativno stjecanje, ispunile u njegovu korist pretpostavke za stjecanje prava vlasništva na pokretnim stvarima od nevlasnika mogao bi se osloboditi „đavolskog dokazivanja“. Ovaj institut nije bio poznat u rimskom pravu s obzirom na nemogućnost stjecanja prava vlasništva od nevlasnika u skladu s načelom *nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse haberet*.¹⁷³

Ako se radi o nekretnini, onda je kao dokaz vlasništva dovoljno predočiti zemljišnoknjižni izvadak iz kojeg proizlazi da je tužitelj upisan kao vlasnik nekretnine.¹⁷⁴ S obzirom na načelo povjerenja u istinitost i potpunost zemljišnih knjiga, dokazivanje prava vlasništva nekretnine koja je upisana u zemljišne knjige je vrlo jednostavno. Onaj tko tvrdi da stanje u zemljišnim knjigama ne odražava stvarno stanje dužan je to dokazati.¹⁷⁵ Dokazivanje prava vlasništva drugih stvari koje su upisane u javne registre, obzirom na njihovu dokaznu snagu, identično je kao kod nekretnine upisane u zemljišnu knjigu (npr. registar brodova¹⁷⁶).

¹⁶⁸ Žuvela, M., *op. cit.* u bilj. 125, str. 467.

¹⁶⁹ Čl. 159. ZVDSP-a.

¹⁷⁰ Čl. 115. ZVDSP-a.

¹⁷¹ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 39, str. 834.

¹⁷² Čl. 118. st. 1. ZVDSP-a.

¹⁷³ D. 50.17.54. (Ulp. 46 ad ed.): „Nitko ne može na drugoga prenijeti više prava nego što ga je sam imao“; prijevod cit prema: Romac, A., *op. cit.* u bilj. 29, str. 225.

¹⁷⁴ Čl. 8. Zakon o zemljišnim knjigama, Narodne Novine, br. 63/19.

¹⁷⁵ Jug, J., *op. cit.* u bilj. 11, str. 42.

¹⁷⁶ Gavella, N. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 126, str. 595.

4.3.2. Dokazivanje tuženikova posjeda

Prema čl. 162. st. 1. ZVDSP-a, da bi tužitelj uspio u reivindikacijskom sporu, uz prethodno objašnjenu nužnost dokazivanja prava vlasništva stvari kao drugu pretpostavku potrebno je dokazati i da se ta ista stvar nalazi u tuženikovu posjedu ako tuženi to osporava.¹⁷⁷ Potrebno je dokazati samo da je stvar u tuženikovu posjedu, a ne i vrstu posjeda. Zanimljiva je situacija ako tuženik pred sudom taji da posjeduje stvar, a tužitelj dokaže da je ona ipak u njegovu posjedu. U ovoj situaciji sud, ne upuštajući se u daljnje izvođenje dokaza o tužiteljevom pravu vlasništva, odlučit će da je tuženik dužan tužitelju predati stvar u posjed.¹⁷⁸ Time neće biti riješeno tko je vlasnik stvari, ali će tužitelj dobiti stvar u posjed. Stoga tuženik koji je morao tužitelju predati stvar za koju je pred sudom tajio da je posjeduje ima pravo zahtijevati tu istu stvar pravom vlasničkom tužbom.¹⁷⁹ Na ovaj način bila bi pokrenuta nova vlasnička parnica, mijenjaju se uloge, tuženik postaje tužitelj te na njemu leži teret dokazivanja svega onoga što u vlasničkoj parnici treba dokazati aktivno legitimirana osoba.¹⁸⁰ Ako bi pak tuženik u postupku lažno priznao da posjeduje stvar koju nema u posjedu, pa time zavarao tužitelja, odgovarao bi za svu štetu koja iz toga proizlazi.¹⁸¹

4.3.3. Dokazivanje identiteta stvari

Treća pretpostavka koja treba biti ispunjena da bi vlasnik uspio u reivindikacijskom sporu jest to da vlasnik (tužitelj) mora dokazati identitet stvari. Iz čl. 162. st. 2. ZVDSP-a jasno proizlazi: „Vlasnik mora stvar koju zahtijeva opisati po njezinim osobinama koje je razlikuju od istovrsnih stvari, pa ne može zahtijevati stvari kao što su gotova novac pomiješan s drugim gotovim novcem, vrijednosne papire na donositelja pomiješane s istovrsnima, ako ne postoje okolnosti iz kojih tužitelj ipak može dokazati svoje pravo vlasništva i iz kojih je tuženik morao znati da tu stvar ne smije prisvojiti.“ Iz navedene odredbe se iščitava da vlasnik mora individualizirati stvar koju zahtijeva, tj. opisati tu stvar po njezinim osobinama koje je razlikuju od istovrsnih stvari. Lakše je dokazati identitet nezamjenjive stvari, tj. pojedinačno

¹⁷⁷ Žuvela, M., *op. cit.* u bilj. 125, str. 467.

¹⁷⁸ Čl. 162. st. 3. ZVDSP-a.

¹⁷⁹ *Ibid.*

¹⁸⁰ Gavella, N. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 126, str. 597.

¹⁸¹ Čl. 162. st. 3. ZVDSP-a.

određene stvari jer je ona već sama po sebi individualizirana¹⁸² (npr. umjetnička slika). Zamjenjive, tj. generičke stvari nisu u velikom broju slučajeva odgovarajuće individualizirane (npr. novac) pa se prema ZVDSP-a određena količina neindividualiziranih generičkih stvari ne može tražiti putem reivindikacije. Tužitelju jedino ostaje obveznopravni zahtjev. Ovo pravilo vrijedilo je i u klasičnom rimskom pravu. No, ipak postoji iznimka od nemogućnosti vindiciranja generičkih stvari. Naime, moguće je podići reivindikaciju ako se određena količina generičkih stvari može dostatno individualizirati, u smislu da postoje okolnosti iz kojih tužitelj ipak može na takvim stvarima dokazati svoje pravo vlasništvo i iz kojih bi tuženik morao znati da tu stvar ne smije prisvojiti.¹⁸³ Valjalo bi istaknuti da skupina stvar ne može biti objektom stvarnih prava¹⁸⁴ pa time ni predmetom reivindikacije. Tužitelj bi tad isključivo mogao tražiti predaju pojedinačno određene stvari koja pripada skupini stvari.

4.3.4. Usporedba predmeta dokazivanja kod *rei vindicatio* u rimskom pravu s osvrtom na suvremeno hrvatsko uređenje

Na temelju izloženog teksta nije teško zaključiti kako suvremeni pravni sustavi i u pogledu predmeta dokazivanja vjerno slijede rimsko pravo. Kao glavno, krug pravnih pretpostavki koje tužitelj mora dokazati da bi uspio u reivindikacijskom sporu istovjetan je s određenim predmetom dokazivanja u rimskom pravu. Naime, i nekad i sad tužitelj, da bi uspio s *rei vindicatio*, morao je, tj. sad mora dokazati svoje pravo vlasništva na spornoj stvari, dokazati da se sporna stvar nalazi u tuženikovu posjedu te naposljetku dokazati i identitet sporne stvari. Također, u velikoj mjeri podudarni su i načini samog dokazivanja navedenih pretpostavki. Iznimka te podudarnosti jest što hrvatsko pravo, za razliku od klasičnog rimskog prava, poznaje veće mogućnosti izbjegavanja „đavolskog dokazivanja“, ponajviše zahvaljujući načelu zaštite povjerenja u pravnom prometu kod stjecanja vlasništva na pokretninama te zaštite povjerenja u istinitost i potpunost zemljišnih knjiga kod stjecanja vlasništva na nekretninama.¹⁸⁵ Bitna razlika je i ta što hrvatsko stvarno pravo ne dopušta da skupine stvari (*univeritas rerum*) budu objektom stvarnih prava pa tako ni predmetom reivindikacije.

¹⁸² Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 39, str. 838.

¹⁸³ *Ibid.*

¹⁸⁴ Čl. 5. st. 1. ZVDSP-a.

¹⁸⁵ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 39, str. 841.

4.4. TUŽBENI ZAHTJEV

Kod prave vlasničke tužbe, a u vezi s tužbenim zahtjevom, razlikuje se glavni tužbeni zahtjev te sporedni tužbeni zahtjev. Glavni tužbeni zahtjev odnosi se na predaju stvari tužitelju, dok se sporedni zahtjevi mogu odnositi na predaju koristi od stvari kao i na naknadu šteta koje su nastale pogoršanjem ili propašću onoga što treba predati vlasniku u posjed.

Glavnim tužbenim zahtjevom prave vlasničke tužbe tužitelj zahtijeva od tuženika da njemu ili osobu koju tužitelj odredi preda svoj posjed određene stvari.¹⁸⁶ Zahtjev za predaju stvari u posjed kondemnatorne je prirode i o njemu sud odlučuje kondemnatornom presudom kojom tuženiku nalaže činidbu predaje posjeda stvari.¹⁸⁷ Reivindikacija je dakle kondemnatorna tužba. Kad zahtijeva predaju stvari u posjed, tužitelj zahtijeva individualno određene stvari, a može zahtijevati i predaju posjeda generične stvari, ali samo ako je dovoljno individualizirana.¹⁸⁸ Ako tužitelj od tuženika ne zahtijeva predaju stvari tada se on ne koristi vlasničkom tužbom jer ako je npr. vlasnikova stvar propala i vlasnik ne može staviti zahtjev za predaju posjeda stvari nego može samo zahtijevati naknadu štete od neke osobe i to čini obveznopravnim zahtjevom.¹⁸⁹ Kod vlasničkih tužbi tužitelji nerijetko uz zahtjev za predaju posjeda stvari postavljaju i deklaratorni zahtjev na utvrđenje prava vlasništva stvari. Za podnošenje tužbe na utvrđenje, odnosno postavljanje deklaratornog zahtjeva, trebaju biti ispunjene pretpostavke iz čl. 187. ZPP-a. Takva praksa ima svoje korijene u rimskom pravu, a u najvećem broju slučajeva izazvana je praktičnim razlozima.¹⁹⁰

Kod postavljanja tužbenog zahtjeva značajan utjecaj ima činjenica je li zahtjev postavljen prema poštenom ili nepoštenom posjedniku. Predmnijeva se da je posjednikov posjed stvari bio pošten sve do onog trenutka kad je pravu vlasničku tužbu primio ili je mogao o tome saznati na drugi odgovarajući način. Ako bi vlasnik tvrdio da je posjednikov posjed bio

¹⁸⁶ Čl. 161. st. 1. ZVDSP-a.

¹⁸⁷ Brežanski, J., *op. cit.* u bilj 12, str. 21.

¹⁸⁸ V. *supra* potpoglavlje 4.3.3.

¹⁸⁹ Gavella, N. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 126, str. 597.

¹⁹⁰ *Ibid.*

nepošten i ranije od primitka navedene tužbe, morat će dokazati to nepoštenje.¹⁹¹ U čl. 164. ZVDSP-a je propisano da kad vlasnik traži predaju stvari u posjed od poštenog posjednika on ima pravo na predaju stvari sa svim plodovima koji se nisu odvojili od stvari, kao i sa svim onim što je u međuvremenu kao sporedno priraslo toj stvari. Vlasnik od poštenog posjednika ne može zahtijevati koristi (ili naknadu za koristi) koje je poštenu posjednik imao od vlasnikove stvari dok ju je posjedovao, a ne može tražiti niti naknadu za uporabu stvari dok ju je poštenu posjednik posjedovao ili naknadu za oštećenja prilikom uporabe. Položaj nepoštenog posjednika je znatno nepovoljniji prema vlasniku stvari,¹⁹² te vlasnik osim glavnog zahtjeva na povrat stvari ima pravo na naknadu štete nastala oštećenjem ili propašću stvari, zatim pravo zahtijevati predaju svih koristi ili naknadu za one koje se ne mogu predati (uključujući i one koje bi stvar dala da ih nije zanemario).¹⁹³

4.4.1. Usporedba tužbenog zahtjeva kod *rei vindicatio* u rimskom pravu s osvrtom na suvremeno hrvatsko uređenje

Reivindikacija je u suvremenom pravu tužba kojom se zahtijeva predaja određene stvari u posjed, tj. njezina naturalna restitucija. Klasično rimsko pravo bilo je alternativno usmjereno na naturalnu restituciju ili na novčanu protuvrijednost. *Rei vindicatio* nekad i prava vlasnička tužba danas jest petitorna, stvarnopravna te kondemnatorna tužba.¹⁹⁴ Petitorna i stvarnopravna tužba jer se temelji na tužiteljevom pravu vlasništva. Ona je kondemnatorna tužba jer tužitelj traži od suda pružanje pravne zaštite na način da tuženoga osudi na činidbu predaje posjeda stvari tužitelju. Shodno tomu parnični sud, ako usvoji tužbeni zahtjev, donosi kondemnatornu presudu. Iz izloženog, mogu se jasno vidjeti značajna podudarnost reivindikacije u suvremenom hrvatskom pravu i klasične rimske *rei vindicatio*.

¹⁹¹ *Id.*, str. 600.

¹⁹² Jug, J., *op. cit.* u bilj. 11, str. 47.

¹⁹³ Čl. 165. ZVDSP-a.

¹⁹⁴ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 25, str. 285.

4.5. PRIGOVORI TUŽENIKA

U slučaju prave vlasničke tužbe (*rei vindicatio*) tuženik kao posjednik stvari može staviti određene materijalnopravne prigovore koji se mogu podijeliti na one koji negiraju ili ukidaju (*exceptiones peremptoriae*) vlasnički zahtjev (peremptorne¹⁹⁵) i na one koji zaustavljaju (*exceptiones dilatoriae*) takav zahtjev (dilatorne¹⁹⁶).¹⁹⁷ Razlikuju se prigovori koje može istaknuti poštenu posjednik od prigovora nepoštenog posjednika. U svakom slučaju, ako posjednik stvari ne uspije sa prigovorima prema vlasniku stvari koji negiraju, ukidaju ili zaustavljaju vlasnički zahtjev, i ako je jasno da posjednik mora predati stvar vlasniku, posjednik dolazi u određeni pravni položaj koji mu određuje daljnja prava i obveze prema vlasniku stvari, a koja prava i obveze ovise o subjektivnoj komponenti posjeda koja se sastoji od poštenja ili nepoštenja posjednika.¹⁹⁸

4.5.1. Prigovori poštenog posjednika

Prvi prigovor koji poštenu posjednik može staviti protiv vlasničkog zahtjeva jest prigovor kojim poštenu posjednik negira taj isti vlasnički zahtjev. On njime poriče istinitost činjeničnih navoda na kojima se temelji vlasnički zahtjev, tj. poriče da osoba koja je stavila vlasnički zahtjev ima pravo vlasništva one stvari koju od njega zahtijeva ili pak poriče da posjeduje stvar koju ta osoba zahtijeva (brani se prigovorom promašene pasivne legitimacije odnosno da niti jedna stvar koju ima u posjedu nije identična stvari iz tužiteljeva zahtjeva¹⁹⁹).

¹⁹⁵ Peremptorni kojima negira vlasnički zahtjev, tuženik se suprotstavlja vlasničkom zahtjevu tužitelja, tako da negira da je tužitelj stekao pravo vlasništva na stvari koja je predmet spora ili da on posjeduje tužiteljevu stvar. U biti se radi o prigovorima nedostatka aktivne legitimacije tužitelja ili o promašenoj pasivnoj legitimaciji u odnosu na tuženika. Kod peremptornih prigovora koji ukidaju vlasnički zahtjev ne osporava se da je tužitelj imao pravo vlasništva na stvari koja je predmet spora, ali se tvrdi da mu je u vrijeme vođenja parnice pravo vlasništva prestalo postojati na temelju činjenica nastalih nakon stjecanja prava vlasništva; Jug, J., *Pravni položaj poštenog i nepoštenog posjednika u odnosu na vlasnika stvari*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 38., br. 1., 2017., str. 527 – 546, str. 530.

¹⁹⁶ Dilatorni prigovori koji zaustavljaju vlasnički zahtjev su oni koji ne poriču da je tužitelj zaista vlasnik stvari koju zahtjeva, niti poriču da je tuženik posjednik te stvari, ali tvrde da tuženik ima pravo koje ga ovlašćuje na posjedovanje te tužiteljeve stvari; *ibid.*

¹⁹⁷ Gavella, N. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 126, str. 603.

¹⁹⁸ Jug, J., *op. cit.* u bilj. 195, str. 532.

¹⁹⁹ Ako tuženik pred sudom taji svoj posjed sporne stvari, a dokaže se da je ipak u njegovu posjedu, snosi određene posljedice, v. *supra* potpoglavlje 4.3.1.

Kad tuženik tužitelju poriče pravo vlasništva stvari koju zahtijeva, podrazumijeva da osporava aktivnu legitimaciju tužitelja. Tuženik može osporavati tužitelju vlasništvo na tri moguća načina: 1) tvrdeći da je stekao pravo vlasništva te stvari na temelju pravnog posla s bivšim vlasnikom (bivši vlasnik uopće nije imao pravo vlasništva, nije bio ovlašten tako raspolagati sa stvari, pravni posao s njim nije bio valjan ili da on nije pokretnu stvar toj osobi valjano predao u posjed), 2) ako je tužitelj stekao pravo vlasništva te stvari na nekom drugom pravnom temelju, tuženik može poricati tužiteljevo vlasništvo time što će nijekati da su se ispunile sve pretpostavke potrebne za stjecanje na tom temelju te 3) tuženik može tužitelju ne poricati pravo vlasništva, nego tvrditi da tužitelj stavlja svoj zahtjev izvan granica svoje legitimacije za tužbu jer nije samovlasnik, već ima položaj npr. suvlasnika, zajedničkog vlasnika itd.²⁰⁰

Drugi mogući prigovor tuženika jest prigovor koji dovodi do ukidanja vlasničkog zahtjeva. Naime, tuženike ne negira da tužitelj ima pravo vlasništva stvari koju zahtijeva, niti poriče svoj posjed sporne stvari, već suprotstavlja tvrdnju da su se stvari promijenile pa da tužitelj ili više nije vlasnik stvari (tuženik tvrdi da je tužitelj u međuvremenu stvar njemu ili kome drugome valjano otuđio, ili da ju je tuženik ili tko drugi valjano stekao na temelju zakona ili vlasti pa je npr. tuženik zapravo vlasnik stvari, a ne više tužitelj) ili da on kao tuženik više nije u posjedu te stvari²⁰¹ (stvar je u međuvremenu propala, uništena ili potrošena²⁰²).

Treći prigovor koji pošteni posjednik može istaknuti jest onaj koji zaustavlja vlasnički zahtjev. Tuženik ne poriče da tužitelj zaista jest vlasnik stvari koju zahtijeva, niti poriče da je posjednik te stvari, već tvrdi da ima pravo koje ga ovlašćuje da posjeduje tu stvar na temelju valjanog pravnog osnova, znači ne bespravno.²⁰³ Navedeno tuženikovo pravo na posjedovanje stvari²⁰⁴ može se temeljiti na pravu stečenom temeljem ugovora o zakupu, najmu ili zalogu sklopljenim s vlasnikom, a može se raditi i o podnajmu, podzakupu i sl., ili o pravu na posjedovanje stečeno temeljem pravnog posla s prednikom vlasnika, odnosno o pravu stečenom temeljom zakona ili odluke tijela javne vlasti.²⁰⁵

²⁰⁰ Gavella, N. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 126, str. 607.

²⁰¹ *Id.*, str. 608.

²⁰² Čl. 164. st. 1. ZVDSP

²⁰³ Gavella, N. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 126, str. 608.

²⁰⁴ Jug, J., *op. cit.* u bilj. 11, str. 49.

²⁰⁵ „Onaj tko na temelju valjanog ugovora o najmu kuće u njoj stanuje. Može vlasničkom zahtjevu da iseli i preda posjed kuće s uspjehom suprotstaviti svoj prigovor da u njoj stanuje na temelju ugovora o najmu. No, to

Ono što poštenom posjedniku, za razliku od nepoštenog posjednika,²⁰⁶ još stoji na raspolaganju jest pravo zadržanja.²⁰⁷ Naime, poštenu posjednik od kojeg je vlasnik stvari zatražio predaju stvari, i koji je zatražio od vlasnika stvari naknadu za nužne i korisne troškove koje je imao tijekom posjedovanja stvari, ima pravo zadržati stvar dok mu oni ne budu naknađeni. Bitno je da iznos nužnih i korisnih troškova prijeđe iznos koristi koju bi tuženik mogao dobiti korištenjem stvari.²⁰⁸

4.5.2. Prigovori nepoštenog posjednika

Nepošteni posjednik može staviti prigovore protiv vlasničkog zahtjeva. Mogućnost stavljanja prigovora koji negiraju vlasnički zahtjev za nepoštenog posjednika je ista kao i za poštenog posjednika.²⁰⁹ On prigovora da tužitelj nije vlasnik stvari koju zahtijeva te da tužiteljeva stvar niti nije u njegovu posjedu. Nadalje, on može staviti prigovore koji ukidaju vlasnički zahtjev i to zato što tužitelj više nije vlasnik stvari (to ne može osnovano tvrditi navodeći da je stekao spornu stvar dospjelošću ili od nevlasnika) ili što on kao tuženik više nije u posjedu te stvari.²¹⁰ Nepošteni posjednik ima ograničenu mogućnost prigovaranja da više nije posjednik vlasnikove stvari jer on odgovara za vlasnikovu stvar koja je propala, uništena, potrošena i sl. dok ju je nepošteno posjedovao. Nepošteni posjednik ne može osnovano vlasniku istaknuti prigovor koji zaustavlja vlasnički zahtjev jer tim prigovorom tuženik tvrdi da ima pravo posjedovati vlasnikovu stvar, a nepošteni posjednik nema to pravo.

4.6. PROTUZAHTJEVI TUŽENIKA

ne može, nakon što mu je pravo najma prestala“, v. odluku Vrhovnog suda RH, Rev-1367/02, od 11. 3. 2003., Informator, 2003, 5188.

²⁰⁶ Nije isključena svaka mogućnost da bi nepošteni posjednik mogao na temelju općih pravila obveznog prava zadržati stvar do ispunjenja neke druge svoje tražbine od vlasnika stvari, čl. 73. st. 1 ZOO: „Nema vjerovnik pravo zadržati stvar svojeg dužnika, ako je ta izašla iz dužnikovog posjeda protiv njegove volje, ili ju je on predao vjerovniku na čuvanje ili u posudbu“

²⁰⁷ Čl. 164. st. 2. ZVDSP-a.

²⁰⁸ Jug, J. *op. cit.* u bilj. 195, str. 536.

²⁰⁹ Gavella, N. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 126, str. 614.

²¹⁰ *Ibid.*

Tuženik može vlasnikovom zahtjevu suprotstaviti svoj protuzahhtjev da mu vlasnik naknadi troškove što ih je imao za vlasnikovu stvar. Protuzahhtjevi tuženika dijele se na naknade za nužne, korisne te luksuzne troškove. Postavi li posjednik svoje protuzahhtjeve za naknadu troškova unutar spora o vlasničkom zahtjevu, oni se rješavaju zajedno s njime, ali može ih postaviti i samostalno i to posebnom tužbom.²¹¹

4.6.1. Nužni troškovi

Nužni troškovi su oni bez kojih bi stvar propala, pogoršala se ili bi joj se vrijednost smanjila. Također, pod nužne troškove spadaju i oni troškovi koje je posjednik imao ispunjavajući javnopravne obveze glede stvari (npr. plaćanje poreza) kao i privatnopravnih koju su obveze svagdašnjeg vlasnika (npr. davanja na temelju stvarnih tereta).²¹²

Pošteni posjednik ima pravo tražiti naknadu nužnih troškova, ali se od njega ne zahtjeva da je taj trošak direktno doveo do održanja stvari. Mora se spomenuti da se iz iznosa naknade odbija dio koji bi došao od koristi kojeg je posjednik dobio od stvari ili vrijednosti ploda. Troškovi i naknade određuju se prema cijenama u trenutku naknađivanja. Pošteni posjednik zadržava pravo na zadržavanje stvari dok mu se ne nadoknade nužni i korisni troškovi.²¹³ Nepošteni posjednik također ima pravo na protuzahhtjev, ali samo ako su oni bili važni i vlasniku stvari da je stvar bila kod njega.²¹⁴ Nepošteni posjednik nema pravo na zadržavanje stvari dok mu se ne nadoknade nužni i korisni troškovi uz to mu se nameće obveza da bez odgode preda stvar.²¹⁵

4.6.2. Korisni troškovi

Korisni troškovi su oni koji su pridonijeli povećanju vrijednosti stvari. Prema objektivnom kriteriju odnosno tržišnoj vrijednosti prosuđuje se je li vrijednost stvari povećana ili nije.²¹⁶

²¹¹ *Id.*, str. 602 *sq.*

²¹² Gavella, N. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 126, str. 606.

²¹³ Čl. 164. st. 2. ZVDSP-a.

²¹⁴ Čl. 165. st. 3. ZVDSP-a.

²¹⁵ Čl. 165. st. 4. ZVDSP-a.

²¹⁶ Gavella, N. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 126, str. 606.

Ako je pošteni posjednik promijenio namjenu vlasnikove stvari, taj učinjeni trošak nema narav korisnog troška ako ta promjena namjene nije korisna i za vlasnika sporne stvari.²¹⁷

Slijedom rečenoga, pošteni posjednik ima pravo na naknadu korisnih troškova, no samo u slučaju da su ti troškovi bili u korist pravog vlasnika, ali bez promjene namjene stvari (subjektivni kriterij). Za sve troškove koji nisu korisni pošteni posjednik ne može tražiti naknadu, no vlasnik može ponuditi naknadu za troškove koje misli da su korisni predmetu tužbe. Protivno ponudi vlasnika pošteni posjednik ima pravo prije nego što vrati u posjed vlasniku ukloniti i sebi uzeti dijelove koje su uvećali vrijednost stvari pod uvjetom da se to može napraviti bez oštećenja same stvari.²¹⁸ Nepošteni posjednik nema pravo na naknadu korisnih troškova. Priznaje mu se jedino odnošenje dijelova (*ius tollendi*) koji su uvećali vrijednost stvari, pod uvjetom da se to može napraviti bez oštećenja same stvari.²¹⁹

4.6.3. Luksuzni troškovi

Luksuzni troškovi su takvi troškovi koje je posjednik napravio samo radi svojeg zadovoljenja ili uljepšavanja stvari. Niti pošteni niti nepošteni posjednik nemaju pravo na naknadu troškova. Mogućnost je jedino pravo odnošenja, odnosno uklanjanje dodanih stvari uz uvjet da se to može napraviti bez oštećenja same stvari.²²⁰ Ako nije u mogućnosti izvršiti pravo odnošenja bez štete za stvar, tuženik je stvar dužan predati vlasniku bez prava na naknadu.

4.6.4. Usporedba prigovora i protuzahtjeva tuženika kod *rei vindicatio* u rimskom pravu s osvrtom na suvremeno hrvatsko uređenje

Mogućnost podnošenja te rezultat podnošenja prigovora i protuzahtjeva tuženika mijenjali su se kroz rimsko pravo. Zaključno s Justinijanovim pravom to je pitanje bilo riješeno, a podjednaku logiku danas slijede i suvremeni pravni sustavi. U kognicijskom procesu, zbog

²¹⁷ Čl. 164. st. 3. ZVDSP-a.

²¹⁸ Čl. 164. st. 4. ZVDSP-a.

²¹⁹ Čl. 165. st. 5. ZVDSP-a.

²²⁰ Klarić, P., *op. cit.* u bilj. 130, str. 299.

nestanka formule, zahtjevi i protuzahatjevi parničnih stranaka više se nisu zajedno navodili u jednoj ispravi kao u prethodnom formularnom procesu. Stoga su zahtjev tužitelja – koji se morao podnijeti sudu u obliku isprave nazvane *libellus*, kao i eventualni prigovori i protuzahatjevi tuženika koji su se podnosili u obliku isprave nazvane *libellus contradictionis* – postali odvojeni materijalnopravno utemeljeni akti. Po navedenim ispravama građanski proces u režimu Justinijanova prava dobio je naziv libelarni proces (*proces per libellos*²²¹). Spomenuta promjena u strukturi građanskog procesa također je uzrokovala određene promjene u samoj koncepciji vindikacija. Dok je formula pojedine vindikacije, naime, u klasičnom rimskom pravu ujedno mogla sadržavati kako zahtjev tužitelja tako i prigovore te protuzahatjeve tuženika, pojam vindikacija od postklasičnog rimskog prava pa sve do danas odnosi se isključivo na zahtjeve tužitelja, a eventualni prigovori i protuzahatjevi tuženika u vindikacijskoj parnici predstavljaju zasebne procesne radnje.

Ovisno o tomu je li se tuženik upustio u parnicu ili ne, razlikovala se mogućnost prigovora tuženika. Ako se ne bi upustio u parnicu, on je odmah morao predati stvar tužitelju, no ako se upustio u parnicu imao je na raspolaganju određene prigovore. Mogao je poricati pravo vlasništva tužitelja, ali i isticati da mu na spornoj stvari pripada neko stvarno ili obvezno pravo temeljem odnosa sa samim vlasnikom jer mu je dao stvar u zalog, najam itd. Tuženik koji je poricao da ima stvar u posjedu a tužitelj dokazao da ima, pretor je odmah prepustio posjed tužitelju. Usporedivši rimska pravila s hrvatskim propisima, vidi se velika podudarnost između istih. Ista stvar vrijedi i za naknadu troškova. Pošteno posjednik u hrvatskom pravu ima pravo na naknadu nužnih i korisnih troškova, pravo zadržanja stvari u svrhu osiguranja naplate svog potraživanja te pravo odnošenja u odnosu na tzv. luksuzne troškove. S druge strane, nepošteni posjednik ima pravo potraživati samo nužne troškove pod uvjetom da bi oni bili nužni i samom vlasniku, te ima pravo odnošenja za troškove koji mu se ne naknađuju. Poštenom i nepoštenom posjedniku u rimskom pravu u načelu su se uvijek nadoknađivali nužni troškovi. Korisni troškovi nadoknađivali su se poštenom posjedniku, a nepošteni posjednik imao je glede njih pravo odnošenja ako se time ne nanosi šteta stvari. Luksuzni troškovi nisu se nadoknađivali ni poštenom ni nepoštenom posjedniku, već su glede njih imali samo pravo odnošenja ako se time ne bi pogoršalo nekadašnje stanje stvari.

²²¹ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 8, str. 1041 *sq.*

5. PRESUDA

Sud će usvojiti tužbeni zahtjev prave vlasničke tužbe ako je tužitelj vlasnik stvari, a tuženik bespravno posjeduje njegovu stvar. Sud tad donosi kondemnatornu presudu²²² kojom naređuje tužitelju da preda posjed stvari tužitelju, odnosno osobi koju je tužitelj odredio. Ako je tužitelj postavio i sporedne zahtjeve kao i tuženik svoje protuzahitjeve, sud će načelno o njima odlučiti tom istom presudom. U presudi će sud navesti i rok za dobrovoljno izvršenje onoga što je presudom naredio. Nešto što nije bilo poznato rimskom pravu jesu i privremene mjere osiguranja.²²³ Kao zaštitu svoje stvari u reivindikaciji, vlasnik ima pravo zahtijevati zaštitu iste jer postoji opasnost da će se stvar u tijeku parnice oštetiti, uništiti, zanemariti, opteretiti drugim pravom ili na neki drugi način otežati vlasnika u naumu da ponovno dođe u posjed svoje stvari.²²⁴

6. ZAKLJUČAK

Iako se složenost, razvoj, doseg svih grana prava, a za ovaj rad karakterističnog stvarnog prava, teško može uspoređivati s onima iz rimskog prava, i dalje je usporedba rimskog pravnog sustava i suvremenih pravnih sustava relevantna u metodološkom smislu. U toj usporedbi se može primijetiti visok stupanj podudarnosti s rimskim pravom kao pravom koje je općenito ostavilo velik trag u pravnim sustavima dijelom svijeta. Pravo vlasništva je u praksi nezaobilazno pravo svakog pravnog subjekta i zahtijeva jasno razrađen sustav zaštite.

²²² Gavella, N. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 126, str. 615.

²²³ Čl. 340.-355. Ovršni zakon, Narodne novine, br. 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/17, 131/20 (dalje: OZ).

²²⁴ S obzirom na dane argumente tj. o osnovanosti vlasničkih zahtjeva, sud može odrediti za vrijeme vlasničke tužbe pa čak i prije samog početka pokretanja vlasničke tužbe privremene mjere zaštite po pravilima Ovršnog zakona. Privremene mjere odredit će sud po službenoj dužnosti na prijedlog/inicijativu tužitelja (budući tužitelj). Mjere se određuju u nekom roku trajanja ovisno o situaciji, Gavella, N. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 126, str. 620.

Nekad u rimskom pravu pa tako i danas, pravo vlasništva uživa svekoliku zaštitu kroz razna procesna sredstva. Spomenuvši neke od tih procesnih sredstava, rad je u prvom redu posvećen tužbi *rei vindicatio*. Analizirajući položaj te tužbe u rimskom pravu u usporedbi s onim u suvremenom hrvatskom pravu, utjecaj rimske pravne tradicije ne može se ne primijetiti. Počevši od samog naziva tužbe koji se u latinskom izvorniku ili u prilagođenoj inačici na hrvatskom jeziku i dalje primjenjuje pa sve do načina zaštite prava vlasništva koje se ostvaruje ovom tužbom.

Zaštita prava vlasništva u hrvatskom pravu ostvaruje se prvenstveno putem tužbi koje propisuje ZVDSP pa jedna od tih tužbi jest i prava vlasnička tužba. Kao utjecaj rimskog prava i na ZVDSP vidi se što i dalje *rei vindicatio* štiti vlasnika neposjednika, a podiže se protiv bespravnog posjednika nevlasnika. Paralela se može potegnuti i kroz problematiku predmeta dokazivanja kao i sadržaj tužbenog zahtjeva. Svako vrijeme nosi svoje potrebe i mogućnosti pa razlike koje postoje između rimskog prava i uređenja ove tužbe u hrvatskom pravu odnosno općenito u suvremenim pravnim sustavima više su nego logičan rezultat. Počevši od šireg pojma vlasništva, proširenja aktivne legitimacije na vlasnika posrednog posjednika, preko veće mogućnosti izbjegavanja „đavolskog dokazivanja“ do toga da prigovori i protuzahitjevi tuženika predstavljaju zasebne procesne radnje.

Kod svakog instituta ima mjesta za napredak pa tako zasigurno i kod prave vlasničke tužbe. U skladu s promjenama u životu ljudi, pravni poredak se istima prilagođava, a pojedine spoznaje o razvoju vindikacijske zaštite u rimskoj pravnoj tradiciji mogu u određenoj mjeri poslužiti kao inspiracija za unapređenje uređenja zaštite stvarnih prava i u suvremenom hrvatskom pravu.²²⁵

²²⁵ Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 8, str.1061.

7. LITERATURA

Baron, I., *Institucije rimskog prava*, Zagreb, 1925.

Brežanski, J., *Zaštita prava vlasništva*, Zbornik pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 24, 2002.

Eisner, B., Horvat, M., *Rimsko pravo*, Zagreb, 1948.

Gavella, N., Josipović, T., Gliha, I., Belaj, V., Stipković, Z., *Stvarno pravo*, Svezak 1, II. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2007.

Horvat, M., *Rimsko pravo*, Zagreb, 1977.

Horvat, M., *Rimsko pravo*, Zagreb, 2008.

Jaramaz Reskušić, I., „*Inuria u pretkasičnom rimskom pravu: pojam i zaštita*“, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 61, br. 2, 2011., str. 545-571

Jug, J., *Pravni položaj poštenog i nepoštenog posjednika u odnosu na vlasnika stvari*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 38., br. 1., 2017., str. 527 – 546, str. 530.

Jug, J., *Tužbe za zaštitu prava vlasništva*, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse, Godišnjak 19, Organizator, Zagreb, 2012., str. 35–66

Klarić, P., Vedriš M., *Građansko pravo*, XIV. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2014.

Lučić, Z., *Klasični pravni tekstovi*, Priručnik, Sarajevo, 2021.

Matuško Antonić, Lj., *Zaštita prava vlasništva u sudskom postupku (rei vindicatio)*, Pravo i porezi, 2016, 12, str. 87-92.

Petrak, M., *Actio Publiciana u klasičnom rimskom pravu*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 62, br. 5-6, 2012.,

Petrak, M., *Izvorna struktura i funkcija vindikacije u rimskom pravu*, Doktorska disertacija, Zagreb, 2003., Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Petrak, M., *Koncepcija generalne vindikacijske tužbe u rimskoj pravnoj tradiciji i de lege ferenda*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 63, br. 5-6, 2013., str. 1038-1061,

Petrak, M., *Predmet dokazivanja (Thema probandi) u revindikacijskim parnicama u klasičnom rimskom pravu i suvremenim europskim stvarnopravnim sustavima*, u: Gliha, I., et. al. (ur.), *Liber amicorum Nikola Gavella-Građansko pravo u razvoju: zbornik radova u čast 70. rođendana profesora emiritusa Nikole Gavelle*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2007., str. 805-845

Petrak, M., *Rei vindicatio u klasičnom rimskom pravu*, u: Kačer, H., Momčinović, H., Žuvela, M., (ur.), *Liber amicorum in honorem Jadranko Crnić (1928.-2008.)*, Novi Informator, Zagreb, 2009., str. 365-384

Petrak, M., *Traditio Iuridica*, vol. I., Regulae Iuris, Zagreb, 2010.

Puhan, I., *Rimsko pravo*; Treće, neizmijenjeno izdanje, Beograd, 1972.

Romac, A., *Izvori rimskog prava*, Zagreb, 1973.

Romac, A., *Rječnik rimskog prava*, Zagreb, 2018.

Stojčević, D., *Rimsko privatno pravo*; Petnaesto izdanje, Beograd, 1988.

Vidaković Mukić, M., *Opći pravni rječnik*, II izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2015.

Žuvela, M., *Vlasničkopravni odnosi: Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima ; Zakon o zemljišnim knjigama : prateći propisi, pravna pravila, sudska praksa, napomene, prilozi, kazala*; Četvrto, izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Organizator, Zagreb, 2014, str. 459-482

POPIS ZAKONA

Ovršni zakon, Narodne novine, br. 112/2012, 25/2013, 93/2014, 55/2016, 73/2017, 131/2020.

Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/1990, 135/1997, 08/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010, 05/2014.

Zakon o parničnom postupku, Narodne novine, br. 53/1991, 91/1992, 58/1993, 112/1999, 88/2001, 02/2007, 84/2008, 57/2011, 148/2011, 25/2013, 89/2014, 70/2019, 80/2022.

Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, Narodne novine, br. 91/1996, 68/1998, 137/1999, 22/2000, 73/2000, 129/2000, 114/2001, 79/2006, 141/2006, 146/2008, 38/2009, 153/2009, 143/2012, 152/2014, 81/2015, 94/2017.

Zakon o zemljišnim knjigama, Narodne novine, br. 63/19.

SUDSKE ODLUKE

Odluka Vrhovnog suda RH, Rev-1367/02, od 11. 3. 2003., Informator, 2003, 5188.